

Neuvolan ennaltaehkäisevä perhepalvelu

Työntekijöiden näkökulma

Heidi Kursu

Opinnäytetyö
Sosiaalialan koulutusohjelma
Sosionomi (AMK)

KEMI 2012

ALKUSANAT

Haluan työssäni ensisijaisesti kiittää haastateltavakseni suostuneita Oulun kaupungin neuvolan perhetyöntekijöitä. Teette hienoa ja arvokasta työtä. Kiitokset haluan myös lausua ohjaaville opettajilleni, joilta sain työhöni hyviä käytännön vinkkejä ja uusia näkökulmia.

TIIVISTELMÄ

KEMI-TORNION AMMATTIKORKEAKOULU, SOSIAALIALA

Koulutusohjelma: Sosiaalialan koulutusohjelma
Opinnäytetyön tekijä: Heidi Kursu
Opinnäytetyön nimi: Neuvolan ennaltaehkäisevä perhepalvelu
Sivuja: 50
Päiväys: 14.11.2012
Opinnäytetyön ohjaajat: Timo Marttala & Kaisu Vinkki
<p>Ennaltaehkäisevän perhetyön tavoitteena on tukea lapsiperheitä arjessa ja auttaa voimavarojen löytämisessä varhaisen tukemisen keinoin. Oulun kaupungissa neuvolan yhteydessä toimii alle koulu-ikäisten lasten perheille suunnattu ennaltaehkäisevä perhepalvelu. Opinnäytetyöni tarkoituksena on selvittää neuvolan ennaltaehkäisevän perhetyön työntekijöiden kokemuksia omasta työstään ja kuvailla heidän ajatuksiaan työnsä ennaltaehkäisevyydestä, kehittämistarpeista ja asiakkaista. Tarkoituksena on selvittää, kokevatko neuvolan perhetyöntekijät onnistuvansa työssään ja millaisia kehittämistarpeita heidän mielestään neuvolan perhetyössä Oulun kaupungissa olisi. Tutkimuksen tarkoituksena on myös saada selville toteutuuko työn ennaltaehkäisevyys, eli pystyvätkö työntekijät omalla panoksellaan pysäyttämään perheiden tilanteiden pahenemisen. Tutkimuksen tavoitteena on tuottaa hyödyllistä tietoa neuvolan ennaltaehkäisevälle perhepalvelulle, sekä kehittää omaa henkilökohtaista oppimistani perhetyöstä.</p> <p>Opinnäytetyön teoreettisena viitekehyksenä on neuvolan ennaltaehkäisevä perhepalvelu sekä varhainen puuttuminen ja tukeminen, joihin tärkeänä osana kuuluvat lapsi- sekä perhelähtöisyys.</p> <p>Opinnäytetyö on laadullinen tapaustutkimus, jota varten on haastateltu neuvolan perhetyöntekijöitä. Aineistonkeruumenetelmänä on käytetty yksilohaastatteluna toteutunutta teemahaastattelua.</p> <p>Tutkimukseen osallistuneet perhetyöntekijät kokivat perhepalvelun hyödylliseksi oikeanlaisille varhaisen tuen tarpeessa oleville perheille suunnattuna. Tutkimuksessa ja sen tuloksissa painottuu eniten varhaisen puuttumisen tärkeys ja perhelähtöisyyden näkökulma. Kehittämistoiveissa esille nousivat työntekijöiden toimintatapojen yhtenäistäminen, tiedottamisen lisääminen ja asiakkaiden palautteiden huomioiminen.</p>
Asiasanat: ennaltaehkäisevä työ, neuvola, perhetyöntekijä, vanhemmuus ja lapset.

ABSTRACT

KEMI-TORNIO UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES, SOCIAL SERVICES

Degree programme: Degree Programme in Social Services
Author: Heidi Kursu
Thesis title: Preventive Family Work in Maternity Clinic
Pages: 50
Date: 14.11.2012
Thesis instructors: Timo Marttala & Kaisu Vinkki
<p>The objective of preventative family-work services is to support families with children in their everyday routines, to provide help and guidance to them and to create an environment, where they can find solutions to their problems at an early stage. In the city of Oulu, there is a preventative family-work service for families with children under school age, which operates together with the maternity clinic. The objective of this thesis is to find out, what kinds experiences do the employees of the preventative family service area have related to their own work, and their own thoughts concerning of the effectiveness of their work. This thesis will also try to find out the employees ideas on how the services could be improved and their thoughts about their clients. In other words, the aim is to find out, if the employees feel that they are actually succeeding in their work and to discover, what kind of suggestions they have for improving the maternity clinic family work of Oulu. A related objective of this thesis is to explore, if the work input of the employees really stops the families situations from getting worse. The purpose of this study is to conduct useful information for the maternity clinic's preventative family-work services, as well as enhance the researcher's own knowledge in that area.</p> <p>The theoretical framework of this thesis is built on the maternity clinic's preventative family-work services and the early, supportive intervention, in which the family and child-centered approach is very essential.</p> <p>The research is conducted as a qualitative case study. The data for this study was gathered by interviewing the maternity clinic's family-workers. Theme interviewing was applied, one person at a time.</p> <p>The result from the empirical study indicates, that the employees were experiencing the family-work services helpful and valuable for families, whose difficulties are in the early stages. The theoretical and empirical part of this study gives value on the significant importance of the early intervention, and of using the family-centered approach for supporting the clients. The employees' ideas for improvement were focusing around unifying the working methods between employees, increasing the flow of information and acknowledging the feedback from the clients.</p>
Keywords: preventive work, maternity clinic, family worker, parenthood, children

SISÄLLYS

TIIVISTELMÄ	3
ABSTRACT	4
SISÄLLYS	5
1 JOHDANTO	6
2 NEUVOLAN ENNALTAEHKÄISEVÄ PERHEPALVELU	8
2.1 Perhetyön monimuotoisuus	8
2.2 Perhepalvelu Oulussa	8
2.3 Perhelähtöisyys	10
2.4 Lapsilähtöisyys	11
3 PERHETYÖN PALVELUT	11
3.1 Ennaltaehkäisevä työ ja varhainen puuttuminen	13
3.2 Perheen tukeminen	15
3.3 Vanhemmuuden ja parisuhteen tukeminen	16
3.4 Lasten kasvatuksessa ja hoidossa ohjaaminen	19
3.5 Perheen vuorovaikutustaitojen tukeminen	21
3.6 Arjenhallinnan tukeminen	22
3.7 Sosiaalisen verkoston vahvistaminen	23
4 TUTKIMUKSEN TOTEUTTAMINEN	25
4.1 Opinnäytetyön tarkoitus ja tehtävät	25
4.2 Tutkimuksen metodologiset lähtökohdat	26
4.3 Tutkimusmenetelmä	27
4.4 Tutkimusaineiston hankinta	28
4.5 Tutkimusaineiston analysointi	30
4.6 Tutkimuksen luotettavuus ja eettisyys	30
5 PERHETYÖNTEKIJÖIDEN AJATUKSIA NEUVOLAN ENNALTAEHKÄISEVÄSTÄ PERHEPALVELUSTA	33
5.1 Perhetyöntekijöiden kokemuksia neuvolan perhepalvelun asiakasperheistä	33
5.2 Perhetyöntekijän rooli ja hyvän työntekijän ominaisuudet	36
5.3 Ennaltaehkäisevyyden toteutuminen ja työntekijöiden saama tuki ja palaute	37
5.4 Johtopäätökset	42
6 POHDINTA	44
LÄHTEET	48

1 JOHDANTO

Neuvolatyössä kohdataan usein perheitä, joiden tilanne antaa aiheita huoleen. Huolen aihe ei kuitenkaan aina ole riittävän vakava tai selkeästi muotoiltavissa, jotta esimerkiksi yhteydenotto lastensuojeluviranomaisiin tulisi kysymykseen. Näissä tilanteissa perheen tilanteen tarkempi selvittäminen jo varhain neuvolan perhetyöntekijän avulla on paras ja nopein vaihtoehto. (Lastenneuvola lapsiperheiden tukena 2004, 35). Ennaltaehkäisevän perhetyön päätavoitteena on ylläpitää perheen hyvinvointia sekä ennaltaehkäistä elämän muutostilanteisiin liittyvät riskit. Perhetyön tehtävänä on tukea perhettä arjessa ja auttaa löytämään omat voimavaransa. (Järvinen, Lankinen, Taajamo, Veistilä, Virolainen 2007, 35.) Neuvolan ennaltaehkäisevä perhepalvelu on tarkoitettu pikkulapsiperheille, joissa ainakin toinen vanhemmista on kotona ja lapset ovat kotihoidossa.

Ennaltaehkäisevän perhepalvelun tehtävänä on turvata oululaisten lapsiperheiden hyvinvointia sekä ennaltaehkäistä elämän muutostilanteisiin liittyviä riskejä. Ennaltaehkäisevällä työllä edistetään ja turvataan lasten hyvinvointia, kasvua ja kehitystä sekä tuetaan vanhempia heidän kasvatustehtävässään (Lastensuojelulaki 2007/417.) Neuvolan perhepalvelun tyypillisiä asiakasperheitä ovat perheet joihin on tulossa vauva ja perheet, joissa on alle kouluikäisiä lapsia. Ennaltaehkäisevän perhepalvelun asiakkaina on perheitä, joissa tilanne herättää neuvolan terveydenhoitajassa pientä huolta tai ihmetystä. (Järvinen ym. 2007.)

Opinnäytetyöni tarkoituksena on selvittää neuvolan ennaltaehkäisevän perhetyön työntekijöiden kokemuksia omasta työstään ja kuvailla heidän ajatuksiaan työnsä ennaltaehkäisevyydestä, kehittämistarpeista ja asiakkaista. Palvelua kehitettäessä on tärkeää kuulla työntekijöiden mielipiteitä ja huomioida heidän kokemuksiaan perhepalvelun käytännön työstä. Tarkoituksena on selvittää, kokevatko työntekijät onnistuvansa työssään ja millaisia kehittämistarpeita heidän mielestään neuvolan perhetyössä Oulun kaupungissa olisi. Tarkoituksena on myös saada selville, toteutuuko heidän mielestään työn ennaltaehkäisevyys eli pystyvätkö he omalla työpanoksellaan pysäyttämään perheiden tilanteiden pahenemisen ja näin vastaamaan työn taustalla vaikuttavaan ajatukseen kustannustehokkuudesta. Tutkimuksen tavoitteena on tuottaa hyödyllistä tietoa neuvolan ennaltaehkäisevälle perhepalvelulle, sekä kehittää omaa henkilökohtaista oppimistani perhetyöstä. Perhetyöntekijöiden tekemä ennaltaehkäisevä työ neuvoloissa on työmuotona varsin nuori, eikä tämän kaltaista toimintaa löydy läheskään kaikista maamme kaupun-

geista. Muun muassa tämä syy tekee aiheen tutkimisesta hyvin mielenkiintoisen projektin.

2 NEUVOLAN ENNALTAEHKÄISEVÄ PERHEPALVELU

2.1 Perhetyön monimuotoisuus

Sana perhetyö on yleiskäsite perhekeskeisille työskentelytavoille ja menetelmille ammattilaisten ja lapsiperheiden välillä. Perhetyön käsitteen alle liitetään erilaisia perhetyön määritelmiä esimerkiksi sen mukaan, puhutaanko toimistolla, laitoksissa, klinikalla vai perheen kotona tehtävästä työstä. Klinikalla tai toimistolla tehtävää työtä voidaan kutsua perheterapiaksi, laitoksissa tehtävää työtä perhekuntoutukseksi ja kotona tapahtuvaa työskentelyä perhetyöksi. Perhetyötä voidaan toteuttaa joko tilapäisenä tukena kriisitilanteissa tai ennaltaehkäisevänä, korjaavana sekä kuntouttavana työnä. (Heino, Berg & Hurtig 2000, 188-189.)

Perhetyö on noussut lähivuosina vahvasti mukaan julkisiin keskusteluihin ja myös tarpeet perheiden parissa tehtävälle työlle ovat kasvaneet. Perhetyön kentällä on monia erilaisia toimijoita kuten sosiaalityö, päivähoito, terveydenhuolto, seurakunnat ja erilaiset järjestöt. Yhteistä näiden kaikkien toiminnalle on sama perhekeskeisyyteen perustuva työote. Perhetyölle ei kuitenkaan ole olemassa yhtä tarkkaa määritelmää tai vakiintunutta työmuotoa. (Uusimäki 2005, 3.) Perhetyön sisältö, toimintamuodot, tekijät, tavoitteet ja organisointi vaihtelevat suuresti paikkakunnasta riippuen. Tästä johtuen perhetyön kokonaisvaltainen ja samalla yksiselitteinen määrittäminen on hyvin vaikeaa. Usein kunnat myös hankkivat ostopalveluina perhetyötä eri järjestöiltä. (Reijonen 2012, hakupäivä 14.11.2012.)

Tässä opinnäytetyössä sanalla perhetyö tarkoitetaan neuvolan antamaa ennaltaehkäisevää perhepalvelua, jota antaa neuvolan perhetyöntekijä, jonka työnkuvaan kuuluu pääasiassa vanhempien ja lasten kanssa työskentely perheen omassa kodissa. Tässä opinnäytetyössä perhetyön ajatellaan olevan asiakkaan vapaaehtoisuuteen perustuvaa ennaltaehkäisevää tukemista.

2.2 Perhepalvelu Oulussa

Neuvolan ennaltaehkäisevä perhepalvelu on harkinnanvaraista palvelua, josta päätöksen tekee neuvolan terveydenhoitaja. Perhepalvelu muodostuu tilapäisestä perhepalvelusta,

tuetusta perhepalvelusta ja erilaisista ryhmätoiminnoista. (Ennaltaehkäisevä perhepalvelu 2008.) Neuvolan perhepalvelun asiakkaista valtaosa ohjautuu perhetyöhön neuvolan terveydenhoitajan kautta. Jotkut asiakkaista ottavat itse suoraan yhteyttä perhetyöntekijään ja joitain asiakkaita tulee myös muiden viranomaisten, kuten päivähoiton, perhe-neuvolan, lääkärin tai sosiaalityöntekijöiden ohjaamina. (Cantell-Forsbom 2005, 8.) Terveydenhoitaja ja perhetyöntekijä toimivat työparina ja samalla perhetyöntekijä toimii osana neuvolan tiimiä (Lastenneuvola lapsiperheiden tukena 2004, 39-40).

Oulussa neuvolan ennaltaehkäisevä perhepalvelu työllistää 14 perhetyöntekijää, jotka ovat koulutukseltaan sosionomeja, lähihoitajia ja lastenhoitajia. Tämän lisäksi perhepalveluun kuuluu kolme perheterapeuttia sekä yksi psykiatrinen sairaanhoitaja. Perhepalvelua toteutetaan Oulussa kolmessa eri muodossa, joista ensimmäinen on tilapäinen perhepalvelu, jolla perhetyöntekijän tuki aloitetaan. Tilapäinen perhepalvelu maksaa asiakkaalle 4.80€/kerta ja sitä voi saada enintään 10 kertaa. Tämän jälkeen palvelua jatketaan tarvittaessa tuettuna perhepalveluna, joka on asiakkaalle maksutonta. Tuettu perhepalvelu on suunnattu perheille, jotka tarvitsevat tukea ja ammattihenkilön apua esimerkiksi äidin synnytyksen jälkeisen uupumuksen, perhettä kohdanneen vakavan kriisin tai perheessä meneillään olevan vaikean eroprosessin takia. Palvelun tarve arvioidaan yhteistyössä perheen, terveydenhoitajan ja perhetyöntekijän kanssa (Elomaa & Keskitalo 2011.)

Kolmas neuvolan perhepalvelun muoto on monet erilaiset tukiryhmät, jotka mahdollistavat asiakkaille tutustumisen toisiin lapsiperheisiin ja antavat tilaisuuden kokemusten vaihtoon. Tällaisia ryhmiä ovat esimerkiksi esikkoryhmät, Kimppa-ryhmä, isäryhmä, arjen vahvuusryhmä, Siskot-ryhmä ja Vaavi-ryhmä. Erilaisia ryhmiä on kehitetty, koska vertaistuen merkitys on voimaantumisessa suuri. Ryhmissä moni perhe saa pienellä työntekijäresurssilla avun, joten ryhmämuotoinen tuki on myös taloudellisesti kannattavaa. Usein neuvolan perhepalvelu alkaa kotikäynnein, jonka jälkeen perhe ohjataan ryhmämuotoisen tuen piiriin. (Elomaa & Keskitalo 2011.)

Neuvolan rooli yhteiskunnassa on muuttunut muutamien kuluneiden vuosien aikana. Painopiste on siirtynyt terveydenhuollon seulonta- ja valistustyöstä asiakasperheiden psykososiaalisen tukemisen suuntaan. Tietysti nykyäänkin neuvolatyön ydin on edelleen lasten määräaikaistarkastukset, erilaiset seulonnat ja niihin liittyvä neuvonta ja tukeminen, mutta niiden rinnalle on kehitetty perhepalvelun kaltaisia uusia tukemisen muotoja.

Terveydenhoitajien näkökulmasta neuvolan tarjoamia kotikäyntejä on pidetty tarpeellisina perheiden kohtaamiseksi kotioloissa heidän elämäntilanteidensa ja elämäntapansa ymmärtämiseksi. Neuvolan perhetyöntekijän tehtävä on syntynyt tästä kotikäyntien merkityksen tiedostamisesta ja toisaalta siitä, että terveydenhoitajan työaika ei ole mahdollisuutta suunnata kotona tehtävään työhön. (Cantell-Forsbom 2005, 8.)

2.3 Perhelähtöisyys

Perhetyöntekijän tulisi nähdä jokainen perhe kokonaisuutena, johon jokainen sen jäsen voi toiminnallaan vaikuttaa. Perhetyön alkuvaiheessa työntekijä pyrkii selvittämään perheen ongelmat ja tarpeet sekä sen voimavarat ja sisäiset rakenteet. (Reijonen 2005, 10.) Perheen määrittelemiseen on olemassa hyvin monia eri näkökulmia ja myös yksilötasolla ihmiset määrittelevät perheensä hyvin eri tavoin. Perhe on käsitteenä haasteellinen ja perheiden elämäntilanteet hyvin erilaisia. Lasten kanssa elävien aikuisten ratkaisut elämän varrella saattavat muuttaa perheen olosuhteita ja ne vaikuttavat aina myös lasten elämään. Ydinperheen sijasta lapsella saattaa olla useampi vanhempi ja uusia sisarusia. Voi myös olla, että lapsen elämän tärkeät aikuiset eivät asu lapsen kanssa samassa kodissa. (Järvinen, Lankinen, Taajamo, Veistilä & Virolainen 2007, 12-13.)

Tavallisimpia perhetyyppinä tänä päivänä ovat ydinperhe, yksinhuoltajaperhe ja uusperheet (Vilen, Vihunen, Vartiainen, Sivén, Neuvonen & Kurvinen 2006, 55). Muita perhemuotoja ovat sateenkaariperheet, monikulttuuriset perheet ja esimerkiksi lapsettomat perheet (Järvinen ym. 2007, 13). Erilaisten elämäntilanteiden vuoksi on tärkeää antaa asianomaisten määrittää itse perheensä ja siihen kuuluvat henkilöt (Åsted-Kurki, Jussila, Koponen, Lehto, Majjala, Paavilainen & Potinkara 2008).

Perhetyö muodostuu kunkin asiakasperheen ja sen jäsenten omien arvojen, elämänkokemusten ja perheen käytössä olevien voimavarojen pohjalta. Tämä edellyttää perhetyöntekijältä paneutumista perheen arkeen ja eri perheenjäsenten ajattelu- ja toimintatapoihin. Työskentelyssä on pyrittävä kaikkien perheenjäsenten huomioimiseen, vaikka erityisesti keskityttäisiinkin esimerkiksi vain äidin ja vauvan kanssa työskentelyyn. Perhelähtöisessä työskentelyssä painottuu ajatus perheestä oman tilanteensa ja arkensa asiantuntijana. Tämän asian huomioiden perhetyöntekijä ei voi päättää omavaltaisesti toimintatapoja tai ratkaisuja joihin perheen tulisi pyrkiä. Työntekijän on tärkeää huomioida myös perheenjäsenten väliset suhteet ja perhe kokonaisuutena. On myös ymmärrettävä,

että jokainen perhe on ainutlaatuinen ja erilainen, olivatpa lähtöasetelmat kuinka samanlaiset hyvänsä. (Järvinen, Lankinen, Taajamo, Veistilä & Virolainen 2007, 24.)

2.4 Lapsilähtöisyys

Yksi perhetyön keskeisimmistä arvoista on lapsilähtöisyys ja tämä näkyy siinä, että perhetyö käynnistetään ennen kaikkea lapsen tilanteen vuoksi ja sen avulla pyritään tukemaan nimenomaan lapsen hyvinvointia (Järvinen ym. 2007, 17). Lapsen hyvinvoinnin turvaamiseksi on asetettu Lastensuojelulaki (1983/361) ja laki lapsen huollosta ja tapamisoikeudesta (1983/361). Näiden lakien tarkoituksena on turvata lapsen oikeuksien ja edun toteutuminen kaikissa elämän tilanteissa ja muutoksissa. Lapsen etu pitää sisälleen yksilöllisen, lapsen omia tarpeita ja odotuksia vastaavan kohtelun sekä kehittymisen mahdollisuudet. (Järvinen ym. 2007, 102.) Lasta tulee kasvattaa niin, että lapsi saa osakseen tarpeeksi ymmärrystä, turvaa ja hellyyttä. Tärkeää on myös ikään ja kehitystasoon nähden oikeanlainen valvonta ja huolenpito. Lastensuojelulain sanomaan kiteytyy turvallisuus, hellyys ja rajat. (Puonti, Saarnio & Hujala 2004, 242-243.)

Lapsen edun turvaaminen on perhetyön perusta ja lähtökohta. Erilaisten perheiden kanssa työskenneltäessä ei ole aina lainkaan itsestään selvää, mikä on eri tilanteissa lapsen etu ja mikä perheen etu. Ihanteellisinta olisi, ettei lapsen etua ja perheen etua tarvitsisi koskaan asettaa vastakkain, vaan voitaisiin puhua koko perheen edusta. Perhetyöntekijän tehtävänä on huolehtia lapsen oikeuksien toteutumisesta sekä puuttua tilanteisiin, jotka voivat olla vahingollisia lapsen fyysiselle tai psyykkiselle kehitykselle. Perhetyöntekijän tulee ohjata vanhempia lasten hoidossa ja kasvatuksessa, sekä opastaa heitä lapsen perusturvallisuuden tukemisessa ja perushoivasta huolehtimisessa lapsen iän ja kehitystason mukaisesti. Lapsen etu turvataan parhaiten ennakoimalla tilanteita ja ottamalla asiat puheeksi riittävän ajoissa lapsen vanhempien kanssa. (Järvinen, Lankinen, Taajamo, Veistilä & Virolainen 2007, 102.)

Perhe- ja lapsilähtöisyyttä pohtiessani päädyin siihen, ettei näitä kahta käsitettä tarvitsisi juurikaan eritellä. Mielestäni koko perheen edusta puhuminen on järkevintä, sillä ajattelun perhettä kokonaisuutena, jonka jäsenet vaikuttavat toinen toisiinsa. Lapsen edun turvaaminen tilanteessa kuin tilanteessa on aina välttämätöntä, mutta se olisi hyvä toteuttaa niin, ettei ketään perheenjäsenistä tarvitsisi asettaa vastakkain. Työntekijän huomatessa lapsen edun olevan vaarassa on tuen kohdistaminen koko perheeseen tärke-

ää. Esimerkiksi tukemalla vanhempien jaksamista arjessa vaikutetaan positiivisesti myös lapsen tilanteeseen ja tuetaan suunnitelmallisesti heidän perusturvallisuuttaan.

3 PERHETYÖN PALVELUT

3.1 Ennaltaehkäisevä työ ja varhainen puuttuminen

Ennaltaehkäisevä työ on kannattavaa toimintaa sekä tuloksellisesti että taloudellisesti, sillä usein ennaltaehkäisevän toiminnan kustannukset käyvät pienemmiksi, kuin korjautuvan työn kustannukset. Ennaltaehkäisevän työn ja varhaisen puuttumisen tarkoituksena on hoitaa perheiden ongelmat varhaisessa vaiheessa, jotta niistä ei pääse kehittymään mittavia sosiaalihoitoa kuormittavia lastensuojelullisia toimia. (Anttila & Bummer 2004.) Kun asiakasperheen kotiin viety apu on tehokasta ja suunnitelmallista, sen kustannusvaikuttavuus on hyvä. Häggman-Laitilan, Ruskomaan ja Euramaan (2001) tutkimuksen mukaan ennaltaehkäisevän tuen avulla on arvioitu vältettävän 4-6 kertaa tehtyjä investointeja suuremmat kustannukset.

Ennaltaehkäisevän työn tehtävänä on tukea, ohjata ja voimavaraistaa lapsiperheitä heidän arjessaan ja eri elämäntilanteissa ja tarjota matalan kynnyksen palveluita. Ennaltaehkäisevien työmenetelmien avulla pyritään ehkäisemään lastensuojeluasiakkuuksia ja siten tuottaa kustannus- ja asiakasvaikuttavuutta. (Oulun Kaupunki, Johtokunnan päätökset 14.6.2012.) Muun muassa Oulun Pelastakaa Lapset ry:n puheenjohtaja Marjo Helin kertoi Oulu-lehdessä 16.9.2012 perhetyöntekijöiden määrän vähenemisen näkyvän kaupungissa kasvavina lastensuojelumenoina. Hän toivoo päättäjien pystyvän käyttämään tulevaisuudessa entistä enemmän resursseja ennaltaehkäisevään työhön. Ennaltaehkäisevän työn tavoitteena on suunnitelmallisella työskentelyllä kehittää perheessä aikaan saatuja voimavaroja ja saada perhe tulevaisuudessa selviämään ongelmatilanteista itsenäisesti. Näin perhetyöntekijä tekee käynti käynniltä itsensä lopulta tarpeettomaksi. (Suviaro-Laukka 2004, 102.) Ennaltaehkäisevän työn keinoin muutoksia voidaan saada aikaan lyhyessäkin ajassa, joten työ on hyvin palkitsevaa sekä työntekijälle että perheelle (Järvinen, Lankinen, Taajamo, Veistilä & Virolainen 2007, 35).

Neuvolan ennaltaehkäisevän perhepalvelun kaltaisten toimintamallien lisäksi Suomessa on tietyillä alueilla käytössä niin kutsuttu vauvaperhetyö, joka voidaan myös lukea ennaltaehkäisevään työhön. Vauvaperhetyö eroaa ennaltaehkäisevästä perhepalvelusta siten, että nimensä mukavasti sitä saavilla perheillä on oltava pieni vauva, eikä esimerkiksi vain päiväkotikäisiä lapsia. Vauvaperhetyön tavoitteena on auttaa perhettä ajoissa ja sitä voidaan tarjota esimerkiksi keskosvauvojen vanhemmille tai perheille, joiden elämässä on vauvan kehitykselle haitallisia riskitekijöitä

Neuvolan perhetyössä tavoitteena on perheiden voimavarojen vahvistuminen vanhemmuudessa, parisuhteessa, kasvatuksessa ja muissa arjen haasteissa, kun perheiden ongelmat eivät vielä ole niin syviä ja monimuotoisia, kuin lastensuojelun perheissä. Neuvolan perhetyön on tarkoitus olla niin sanottua matalan kynnyksen palvelua, jossa pyritään tunnistamaan perheiden avun tarve jo varhaisessa vaiheessa ja tarjoamaan apua ennen kuin ongelmat kasvavat suuremmiksi. (Cantell-Forsbom 2005, 8.)

Käsitteeseen varhainen puuttuminen kuuluu hyvin olennaisena osana perheiden tuen tarpeiden tunnistaminen sekä huolen puheeksi ottaminen, sillä ongelmatekijöihin ei voida puuttua ennen kuin tuen tarve on tunnistettu. Asioihin tulisi puuttua mahdollisimman varhaisessa vaiheessa ja näin ehkäistä vaikeuksien paheneminen. Tämä on myös yksi neuvolatyön keskeisimmistä peruseriaateista. Erityistä tukea tarvitaan esimerkiksi silloin, kun lapsessa, perheessä tai sen ympäristössä on asioita, jotka saattavat uhata lapsen suotuisaa kasvua ja kehitystä. Syrjäytymisen ja vaikeuksien kasautumisen ehkäisemiseksi neuvolan työntekijöiden on syytä puuttua asioihin viipymättä. Tuen tarpeen tunnistaminen on tärkeää, sillä perheet itse tunnistavat tuen tarpeensa useimmiten vasta liian myöhään. (Lastenneuvola lapsiperheiden tukena 2004, 98.)

Varhaisessa puuttumisessa tärkeintä on puuttumisen ja tuen muoto. Toimenpiteet tulee toteuttaa perhettä kunnioittavasti, avoimesti, leimaamatta sekä tukea antaen. Varhaisessa tukemisessa on hyvin olennaista, että tukea voidaan järjestää mahdollisimman pian tuen tarpeen tultua esille. (Heinämäki 2005, 11.) Neuvolat ovat tärkeässä asemassa havainnoitaessa erityisen tuen tarvetta, sillä se tavoittaa nekin perheet, jotka eivät ole päivähoidon asiakkaita (Heinämäki 2005, 75). Avun vastaanottamisen neuvolasta on ajateltu olevan perheille luontevaa, sillä neuvola on statukseltaan neutraali kaikille lapsiperheille tarkoitettu palvelu (Cantell-Forsbom 2005, 8).

Huolen puheeksi ottaminen on erittäin olennainen osa kunnioittavaa varhaista puuttumista. Huolen puheeksi ottaminen tarkoittaa sitä, että työntekijä ottaa puheeksi oman huolensa sen sijaan, että puhuisi perheen tai lapsen ongelmista. Työntekijän ei tulisi määritellä perhettä suoraan ongelmalliseksi, vaan pyytää vanhempien apua ja yhteistyötä oman huolensa vähentämiseksi. Huoli ilmaisee, että työntekijä ennakoi asioiden menevän lapsen kannalta huonoon suuntaan, ellei asioihin saada aikaan muutosta. Huolen muodostuessa osaksi perhetyöntekijän ja perheen suhdetta, on työntekijän perusteltua ottaa asia puheeksi myös myöhemmin. (Eriksson & Arnkil 2009, 7-8.)

Joskus huolen puheeksi ottaminen voi tuntua vaikealta. Työntekijän on tärkeää tutkiskella rauhassa kokemaansa huolta ja jäsentää itselleen mistä asioista perheen tilanteessa on huolissaan. Huolen itselleen selkiyttäminen ja konkretisointi helpottavat keskustelun käymistä ja oikeiden tukitoimien löytämistä. Puheeksi ottamisen tavoitteena on saada aikaan toimiva ja toisiaan kunnioittava yhteistyö ja asioiden kehittyminen myönteiseen suuntaan perheen omien voimavarojen avulla. Huolen aiheiden konkretisointi esimerkiksi tilanteita kertomalla helpottaa myös perheen vanhempia muodostamaan käsityksen siitä, mistä kyseinen huoli on työntekijälle syntynyt. Mikäli huoli ilmaistaan vain yleisellä tasolla, saattaa se jäädä vanhemmilta ymmärtämättä ja heidän saamisensa mukaan yhteistyöhön vaikeutuu. Joskus huolen puheeksi ottamisen voi jakaa useampaan keskustelukertaan, jolloin vanhemmilla on aikaa rauhassa pohtia työntekijän esille tuomia asioita. (Eriksson & Arnkil 2009,12, 19, 23, 29.)

3.2 Perheen tukeminen

Neuvolan perhetyöntekijän tehtävänä on tukea ja edistää erityistä tukea tarvitsevien perheiden elämänhallintaa tilanteissa, joissa perheen tukeminen ja perhetilanteen selvittely edellyttävät useasti toistuvia kotikäyntejä. Yleisiä syitä tuen tarpeeseen ovat esimerkiksi äidin väsymys tai lievä masennus, yksinhuoltajan tai nuorten vanhempien epävarmuus, lapsen poikkeava käytös ja maahanmuuttajaperheiden ongelmatilanteet.

Maahanmuuttajaperheet muodostavat oman kohderyhmänsä perhetyössä, koska heidän tarpeensa ovat yleensä erilaisia esimerkiksi kieli- ja kulttuurierojen vuoksi. (Järvinen, Lankinen, Taajamo, Veistilä & Virolainen 2007, 39.)

Perhetyöntekijän tehtäviin kuuluvat myös vanhempien tukeminen lasten hoidossa ja kasvatuksessa. Tärkeää on myös perheen läheis- ja palveluverkostojen hyödyntäminen. Perhetyöntekijän tavallisin työskentelytapa on käynti perheen kotona, mutta myös ryhmätilanteet ja moniammatillinen yhteistyö eri alojen ammattilaisten kanssa on tärkeä osa työtä. Neuvolan perhetyön palveluihin ei kuulu tarjota perheille lastenhoitoa eikä kodinhoitoa. (Järvinen ym. 2007, 39.) Perhetyöntekijän tehtävään kuuluu kuitenkin opastaa vanhempia hankkimaan itselleen tarvitsemaansa lastenhoitoapua.

Perhetyön tavoitteena on perheen kodin arjenhallinnan ja toimintakyvyn tukeminen, parisuhteen ja vanhemmuuden tukeminen, lasten hoidossa ja kasvatuksessa ohjaaminen, lapsen edun turvaaminen, sosiaalisen verkoston ylläpitäminen ja perheen vuorovaiku-

tustaitojen tukeminen (Järvinen, Lankinen, Taajamo, Veistilä & Virolainen 2007, 39). Perhetyöntekijän tehtävä ei ole tehdä asioita asiakkaan puolesta, vaan opettaa ja kannustaa itsenäiseen tekemiseen. Puolesta tekemisen sijaan perhetyö on kanssakulkemista ja kumppanuutta niin elämän arkiaskareissa kuin kriiseissäkin. (Suviaro-Laukka 2004, 101.) Avun vastaanottaminen neuvolasta on ajateltu olevan perheille luontevaa, koska neuvola palvelee kaikkia lapsiperheitä ja toiminta on järjestetty niin sanotulla matalan kynnyksen periaatteella (Järvinen ym. 2007, 40.)

Perhetyön sisällöissä painottuvat perheen tukeminen ja varhainen puuttuminen ongelmiin. Tärkeää on myös perheen osallisuuden tukeminen ja syrjäytymisriskien ehkäiseminen. Uudet vanhemmat voivat tarvita myös tukea vanhemmuuteen kasvamisessa ja parisuhteessa suuren elämänmuutoksen keskellä. Elämään lapsiperheessä liittyy monia haasteita, joissa ulkopuolisen henkilön apu voi olla tarpeen. Tämän vuoksi on tärkeää, että neuvolan perhetyöntekijä osaa havainnoida tilanteita omaa toimenkuvaansa laajemmin ja ohjata vanhempia tarvittaessa muihin palveluihin, mikäli oman ammattitaidon rajat tulevat vastaan. (Järvinen ym. 2007, 84-85.)

3.3 Vanhemmuuden ja parisuhteen tukeminen

Vanhemmuus alkaa lapsen syntymästä ja jatkuu läpi koko tämän elämän. Vanhemmuuteen vaikuttavat isän tai äidin elämäntilanne, missä elämänvaiheessa perhe on ja millaiset ovat perheen ulkoiset ja sisäiset voimavarat. Äidin ja isän omat kokemukset lapsuudesta ja vanhemmuudesta ja omista kyvyistä selviytyä vaikuttavat heidän henkilökohtaiseen ajattelutapaansa vanhemmuudesta. (Järvinen ym. 2007, 90.)

Perhetyöntekijä auttaa vanhempia tunnistamaan omia voimavarojaan ja rohkaisee heitä näkemään myönteistä vanhemmuutta itsessään ja toinen toisissaan. Tukea vanhemmuuteen kaipaavat tavallisesti ne äidit ja isät, jotka kokevat vanhemmuudessaan riittämättömyyttä ja epävarmuutta. Vanhemmat voivat tarvita tukea vanhemmuuteensa kriiseissä, kuten ensimmäisen lapsen syntymä, läheisen kuolema, taloudelliset ongelmat, työttömyys, sekä erilaiset lapsen kasvun ja kehityksen muutokset. Vanhemmuudesta keskusteltaessa työntekijän tärkeänä tehtävänä on pitää huolta siitä, että asioita tarkastellaan myös lapsen näkökulmasta. Tämä on erityisen tärkeää siksi, että vanhempien omat ongelmat valtaavat usein kaiken ajan ja tilan perheessä. (Järvinen ym. 2007, 88-94.)

Toimiva ja hyvän laatuinen parisuhde on tärkeää perhetyötä tehtäessä, sillä usein vanhempien suhteen ongelmat heijastuvat koko perheen hyvinvointiin. Toimiva parisuhde on iso voimavara, joka auttaa perhettä ratkaisemaan ongelmiaan. Yleensä parisuhteella tarkoitetaan perheen vanhempien välistä suhdetta, joka perustuu rakastumiselle. (Järvinen, Lankinen, Taajamo, Veistilä & Virolainen 2007, 88.) Halu kokea romanttista rakautta parisuhteessa nousee ihmisen syvältä psykologisesta rakenteesta. Rakastumisen alkuhuumassa ei usein nähdä sen enempää itsessään kuin toisessakaan kasvun ja kehityksen tarpeita, vaan usein tällaiset asiat nousevan esille vasta alkuhuuman mentyä ohi. (Chapman 2006, 33.) Lopulta läheisyys suhteessa alkaa muistuttaa enemmän ystävyyttä ja kumppanuutta kuin romanssia. Vanhemmat voivat itse työstää suhteensa toimivuutta, mutta parisuhteen hoitaminen vaatii aikaa. Mustasukkaisuus, parisuhdeväkivalta ja päihdeongelmat tuovat parisuhteeseen omanlaisensa haasteet. Ensimmäisen lapsen syntymä muuttaa parisuhdetta myös olennaisella tavalla, sillä lapsen tarpeet nousevat tällöin ensisijaisiksi. Näinä aikoina toinen vanhemmista, yleensä isä, voi kokea jäävänsä ulkopuoliseksi perheessä, koska uusi vauva vie kaiken äidin huomion. (Järvinen ym. 2007, 89.)

Perhetyöntekijä voi kannustaa vanhempia työstämään suhteensa toimivuutta yhteisillä keskusteluilla. Perhetyöntekijän on huolehdittava siitä, että mahdolliset vanhemmuuden ja yhdessä vanhempana toimimisen ongelmat tulevat esille ja ne kuullaan. Näihin ongelmiin tulee etsiä ratkaisuja yhdessä vanhempien kanssa. (Järvinen ym. 2007, 93.)

Vanhemmuuden ja parisuhteen yhteensovittaminen on haasteellinen tehtävä. Vanhemmiksi tulemisen jälkeen isän ja äidin on toimittava samanaikaisesti sekä puolisoina että vanhempina, ja näiden roolien tulee olla keskenään vuorovaikutuksessa. Toimiva perhe voi olla rakenteeltaan minkälainen tahansa, kunhan lapset saavat olla lapsia. (Järvinen ym. 2007, 90.) Lähes puolet suomalaisten lapsiperheiden vanhemmista on huolissaan jaksamisestaan. Nämä huolenaiheet kumpuavat sekä yhteiskunnallisista että yksilöllisistä asioista. Vanhemmuutta kuormittavia tekijöitä ovat esimerkiksi työelämän vaatimukset, omaan terveyteen liittyvät pulmat, puolisoiden keskinäinen riitely ja omassa lapsuudessa koettu pelko. (Lammi-Taskula & Salmi. 2008, 60.)

Vanhemmuuden voidaan ajatella jakautuvan kahteen osa-alueeseen: vanhempana olemiseen ja vanhempana toimimiseen. Vanhempana olemisella tarkoitetaan psyykkistä mielentilaa, joka kehittyy ja syntyy vanhemmaksi tultaessa. Vanhempana toimimisella tarkoitetaan vanhemman konkreettisia käyttäytymistapoja, jolla hän suhtautuu lapseensa tämän kasvun ja kehityksen aikana. Vanhempana oleminen ja vanhempana toimiminen

voidaan nähdä eräänlaisena perhe-elämän ilmentymänä, jossa vanhemmat ja lapset kasvavat ihmisinä ja vaikuttavat toisiinsa. Tämän jaon mukaan vanhemmuudessa voi ilmetä kolmenlaisia epäkohtia. Vanhempana toimiminen voi esimerkiksi sujua hyvin, mutta vanhempana olemisessa esiintyy ongelmia. Tällöin lapsesta pidetään ulkoisesti suhteellisen hyvin huolta, mutta vanhemman ja lapsen välinen suhde ei tyydytä lapsen kehityksellisiä tarpeita. Mikäli ongelmia on vanhempana toimimisessa, yleensä tällöin arkielämästä puuttuu lapselle tarpeellinen ennustettavuus ja pysyvyys. Joissain tapauksissa ongelmia voi esiintyä molemmilla vanhemmuuden osa-alueilla. (Schmitt & Piha 2008.)

Perhetyöntekijä voi tukea vanhemmuutta esimerkiksi pohtimalla riittävän hyvän vanhemmuuden käsitettä yhdessä perheen vanhempien kanssa. Riittävän hyvä vanhemmuus on asia, jota jokainen vanhempi varmasti ajoittain miettii. Löytäkseen keinoja oman lapsensa kohtaamiseen vanhemmat tarvitsevat kykyä käydä läpi omaa vanhemmuuttaan ja myös kykyä kyseenalaistaa sitä. Vanhemman oman lapsuuden riittävän hyvä kasvatus antaa hyvät lähtökohdat vanhemmaksi kasvamiseen. (Vilén, Vihunen, Vartiainen, Sivén, Neuvonen & Kurvinen 2006, 102-103.) Kyetäkseen riittävään vanhemmuuteen aikuinen tarvitsee hyvää itsetuntoa ja hänen tulee olla tietoinen omista tarpeistaan ja tunteistaan (Saarnio, 2004. 243). Vastuullinen vanhempi osaa pysähtyä miettimään kasvatuseriaatteitaan ja itseään vanhempana. Pystyäkseen pohtimaan vanhemmuuttaan aikuisten täytyy kohdata ensin lapsi itsessään. Riittävän hyvän vanhemmuuden perusasioihin kuuluu omaan lapseen tutustuminen ja kasvatuksen pohtiminen. Täytyy myös kyetä huomioimaan, etteivät kaikki samat kasvatuseriaatteet toimi aina perheen kaikkien lasten kohdalla, sillä jokainen lapsi on oma yksilönsä. (Vilén ym. 2006. 102-103.)

Riittävän hyvä vanhemmuus on oppimista lapsesta ja itsestä ja vaatii vanhemmalta taitoa heittäytyä oppimaan sekä uskallusta ihmetellä elämää lapsen kanssa. Luottamalla ammattikasvattajiin, kuten päivähoiton työntekijöihin, vanhemmat voivat jakaa kasvatustuutaan ja löytää johdonmukaisia rajoja omalle lapselleen. (Vilén ym. 2006, 106.)

Tarkasteltaessa vanhemmuuden käsitettä näkökulmat muuttuvat aika ajoin ja ne voivat olla myös keskenään ristiriitaisia. Osalle vanhemmista tämä voi olla hämmentävää. Vanhempien tulisi kyetä huomioimaan lapsen yksilölliset tarpeet sekä lapsen elämään tulleet uhkatekijät, joiden myötä vanhemmuudesta on tullut entistä monimutkaisempaa. Nykyään runsaasti keskustelua herättävä aihe on lasten kanssa vietetty aika, joka kuuluu olennaisena osana hyvään vanhemmuuteen. (Saarnio 2004, 242-243.) Kahdenkeskinen aika tarkoittaa sitä, että vanhemmat antavat lapselle jakamattoman huomionsa ja näin

viestittävät, että lapsi on heille tärkeä ja vanhemmat välittävät hänestä (Chapman 2006, 178).

Työmenetelminä parisuhteen ja vanhemmuuden tukemisessa voidaan käyttää esimerkiksi vanhemmuuden ja parisuhteen roolikarttoja. Näitä työmenetelmiä käytettäessä voidaan yhdessä perhetyöntekijän kanssa miettiä esimerkiksi parisuhteeseen ja vanhemmuuteen kuuluvia eri rooleja, vahvuuksia ja kehittämiskohteita. Perhetyöntekijän tulee omalla työpanoksellaan auttaa vanhempia selkeyttämään heidän roolejaan ja tehtäviään äitinä ja naisena ja isänä ja miehenä. Lisäksi voidaan yhdessä keskustella vanhemmuuden ilosta ja vastuusta ja siitä, kuinka löytää voimavaroja vanhemmuuteen ja parisuhteeseen. (Järvinen, Lankinen, Taajamo, Veistilä & Virolainen 2007, 85.)

On tiedetty jo kauan, että varhaislapsuudessa kehittyvät emotionaaliset rakenteet ovat jokaisella ihmisellä erilaisia. Esimerkiksi itsetunto on joillakin heikko ja toisilla terve. Jotkut tuntevat olonsa turvattomaksi ja toiset kasvavat aikuisuuteen turvallisuudentunteen ympäröiminä. Jotkut tuntevat pienestä asti olevansa rakastettuja, toivottuja ja arvostettuja, kun taas toisten kokemus on täysin päinvastainen. Lapsi, joka tuntee saavansa vanhemmiltaan rakkautta, kasvaa suurella todennäköisyydellä onnellisempana ja tasapainoisena. (Chapman 2006, 15-16.) Tämän vuoksi hyvään vanhemmuuteen panostaminen on erittäin tärkeää ja on hyvä myös ymmärtää, ettei vanhemmuus ole koskaan valmis, vaan vanhemmilla on mahdollisuus kasvaa ja kehittyä koko ajan. Täydellistä vanhemmuutta ei ole kenelläkään, eikä sellaiseen ole tarvetta. (Järvinen ym. 2007, 91.)

3.4 Lasten kasvatuksessa ja hoidossa ohjaaminen

Perhetyöntekijän tärkeä tehtävä on lisätä lapsen vanhempien kasvatustietoisuutta keskustelemalla heidän kanssaan. Perhetyöntekijä voi esimerkiksi kertoa vanhemmille lapsen kehityksen lainalaisuuksista, sekä heidän mahdollisuuksistaan tukea kehitystä. Tämän lisäksi perhetyöntekijän on hyvä keskustella vanhempien kanssa heidän omista kasvatustavoistaan ja kasvatuskäsityksistään sekä siitä, miten nämä asiat näkyvät perheen arjessa. Lasten hoitoa ja kasvatusta voi ohjata pohtimalla yhdessä vanhempien kanssa esimerkiksi perheen arjen ongelmatilanteita, sekä tarvittaessa opastaa heitä toimimaan vastaavissa tilanteissa tulevaisuudessa toisin. Perhetyöntekijän tulee valvoa hyvän hoidon ja kasvatuksen toteutumista perheessä lapsen kehitystason ja iän mukaisesti. Hän voi myös ohjata vanhempia huolehtimaan lapsen hygieniasta, ravitsemukses-

ta, riittävästä unensaannista, ulkoilusta ja sopivasta mediakulutuksesta, mikäli näissä asioissa esiintyy ongelmia. (Taajamo 2006, 237-238.)

Vanhemmalla ja työntekijällä on erilaiset roolit lapsen kasvatustehtävässä. Vanhemman tehtävänä on kasvattaa lastaan ja hän on viimekädessä se joka tekee päätökset ja kantaa vastuun omasta toiminnastaan. Työntekijä toimii vanhempien kanssa yhdessä ja kannustaa heitä toimimaan lapsen kasvattajana ja antaa palautetta tilanteen mukaan. Työntekijän tulee olla esimerkkinä hankalissa kasvatustilanteissa, kuten rajojen asettamisessa, johdonmukaisuudessa ja ristiriitatilanteiden selvittämisessä. Perhetyöntekijän toimintaa seuraamalla vanhempi voi saada uusia toimintamalleja, rohkaisua ja vahvistusta omaan kasvatustapaansa. Mikäli työntekijä toimii perheessä tilapäisenä vanhemman korvaajana esimerkiksi sairauden tai myyn syyn vuoksi, on aina muistettava tilanteen olevan väliaikainen. Työntekijän tulee ohjata vanhempia hoitamaan ja kasvattamaan lapsiaan niin, että hänen läsnäolonsa on lopulta tarpeetonta. (Järvinen, Lankinen, Taajamo, Veistilä & Virolainen 2007, 95.)

Ohjatessaan toista henkilöä toimimaan kasvattajana, työntekijän tulee olla itse tietoinen kasvatukseen liittyvistä tekijöistä. Tällöin puhutaan kasvatustietoisuudesta ja tämän tulee näkyä arjen tilanteissa kasvattajan valinnoissa, kuten siinä miten hän ohjaa lasta ja miten hän suhtautuu lapsen vuorovaikutustilanteessa. Kasvatustietoinen henkilö ymmärtää fyysisen, psyykkisen ja sosiaalisen ympäristön merkityksen lapsen kasvulle ja kehitykselle. Kasvattajan tulee myös ymmärtää mitä hän toiminnallaan tavoittelee. (Järvinen ym. 2007, 96.)

Perhetyössä vanhempien ja työntekijöiden kasvatuksen asiantuntijuus on erilaista. Vanhemmilla on paljon tietoa lapsestaan yksilönä, kun taas työntekijällä on erityisosaamista yleisestä lapsen kehityksestä sekä tietoa lapsille suunnatuista palveluista ja niiden saataavuudesta. On pyrittävä kasvatuskumppanuuteen, joka toimii parhaiten, kun molemmat osapuolet kunnioittavat toisiaan. Työntekijän on hyvä uskoa vanhempien kertomuksiin lapsestaan vähättelemättä niitä, sillä viime kädessä jokainen vanhempi on oman lapsensa asiantuntija. Luottamuksen osoittaminen myös luo vanhemmille uskoa omiin taitoihin, tietoihin ja muuttumisenmahdollisuuksiin. Perhetyössä kasvatuskumppanuuden sisältö on erilainen verrattuna esimerkiksi päivähoidon kasvatuskumppanuuteen. Perhetyössä kumppanuus näkyy toiminnan tasolla tilanteissa, joissa sekä vanhemmat että työntekijä ovat läsnä. Perheen kotona työntekijän on lisäksi helppo sopia vanhempien kanssa yhdessä kasvatussäännöistä ja siitä millä tavalla hän lasten kasvatukseen osallistuu. Perhetyöntekijän tuki ja ohjaus voi olla konkreettista, tai ulkonaisesti passiivista ja

sisäisesti aktiivista. Jälkimmäisessä vaihtoehdossa työntekijä ei osallistu tilanteisiin, vaan herättää keskustelua vanhempien kanssa niistä tilanteista, joita hän on vanhempien toimintaa havainnoidessaan nähnyt tai joita vanhemmat tuovat kertoessaan esille. (Järvinen, Lankinen, Taajamo, Veistilä & Virolainen 2007, 96-97.)

3.5 Perheen vuorovaikutustaitojen tukeminen

Tukeakseen perheen vuorovaikutustaitoja työntekijä havainnoi perhettä arkitilanteissa ja ohjaa tunne- ja vuorovaikutustaitojen käsittelyssä muun muassa myönteisten vuorovaikutustaitojen löytämiseksi (Järvinen 2007, 85.) Työntekijä voi seurata perheen välistä vuorovaikutusta esimerkiksi syömis- ja pukemistilanteissa ja tarvittaessa ohjata vanhempia toimivampaan vuorovaikutukseen. Helpottaakseen keskustelutilanteita vanhemman ja lapsen välillä perhetyöntekijä voi ohjata vanhempaa kumartumaan lapsensa tasolle ja ottamaan leikin mukaan vuorovaikutustilanteisiin. Vuorovaikutustilantaitojen ollessa kunnossa perheen arkitilanteistakin tulee sujuvampia. (Taajamo 2006, 239.)

Yksi neuvolan ennaltaehkäisevän perhepalvelun tärkeimmistä tavoitteista on varhaisen vuorovaikutuksen tukeminen. Varhaisella vuorovaikutuksella tarkoitetaan vanhempi-lapsi-parin yhteensopivuutta, sekä vuorovaikutuksen vastavuoroisuutta ja samantahtisuutta. Varhainen vuorovaikutus alkaa jo äidin raskauden aikana. Äidin mielikuvat vauvasta, omasta äitiydestään ja vauvan isästä muokkautuvat raskauden aikana. Varhaisen vuorovaikutuksen onnistuminen vaatii sitä, että vauva pysyy äidin ja isän mielessä raskausajan alusta lähtien. Raskauden aikana vanhemmille muodostuvat mielikuvat voivat olla joko vuorovaikutusta tukevia ja eheyttäviä tai sitä tuhoavia ja vääristäviä. Varhaisen kokemusten pohjalta syntyvä kiintymyssuhde on vanhemman ja vauvan välinen erityinen tunnesuhde. (Järvinen ym. 2007, 109.) Ensimmäisen ikävuoden aikana kehittyvä tunnesuhde on erityisen tärkeä lapsen myöhemmälle psyykkiselle kehitykselle (Lastenneuvola lapsiperheiden tukena 2004, 85).

Syntymästä lähtien vauvalla on taitoa etsiä ja säädellä vuorovaikutusta ja omaa käyttäytymistään vuorovaikutussuhteessa. Varhaisessa vuorovaikutuksessa vanhempi antaa vauvalle hoivaa, suojaa ja ravintoa johon vauva vastaa. Suurin osa vanhemmista toimii vaistonvaraisesti oikein vauvansa kanssa. Onnistunut vuorovaikutussuhde koostuu vanhemman halusta ja taidosta sovittaa oma toimintansa lapsensa tarpeisiin, rytmeihin ja vuorovaikutuksellisiin kykyihin. Tähän asiaan vaikuttavat esimerkiksi vanhemman ja

lapsen psyykkinen tila, vanhemman sosiaaliset ja taloudelliset olosuhteet, toiselta vanhemmalta saatu tuki, mahdollisten sisarusten tuomat vaatimukset, vanhempien välisen suhteen kesto ja laatu sekä heidän kykynsä selviytyä stressitilanteista. Varhaisten vuorovaikutuskokemuksiensa perusteella pieni lapsi muodostaa kuvan siitä, minkälainen hän on itse, minkälaisia muut ihmiset ovat ja miten ihmissuhteet toimivat. (Järvinen, Lankinen, Taajamo, Veistilä & Virolainen 2007, 110-112.)

3.6 Arjenhallinnan tukeminen

Arjenhallinnalla on suuri merkitys lapsiperheiden elämässä, ja siitä selviytyminen on jokaisen perheen subjektiivinen kokemus. Vanhemmuuden vahvistaminen ja arkielämän voimavarojen lähteet helpottavat arjen sujuvuutta. Yleisesti ottaen vanhempien oletetaan selviytyvän perheen ruokataloudesta, vaatehuollosta, kodin siisteydestä, lasten hoidosta sekä omien asioidensa hoitamisesta. Mikäli arjen hallinnassa ilmenee vaikeuksia, koko perheen hyvinvointi voi olla uhattuna. Odottamattomat elämäntilanteen muutokset voivat horjuttaa perheen rutiineja ja arkea. Tällöin avuksi voidaan tarvita perhetyöntekijää. Kodin arjenhallintaan ja toimintakyvyn tukemiseen kuuluu vanhempien ohjaaminen muun muassa säännöllisen vuorokausirytmien löytämisessä, kodin siisteydestä huolehtimisessa, ruoan valmistuksessa, ostoksilla käymisessä, rahan käytössä sekä kodin tehtävien jakamisessa perheenjäsenten kesken. Perhetyöntekijän tehtäviin kuuluu keskustella vanhempien kanssa esimerkiksi myös siitä, millaisin keinoin voidaan helpottaa erilaisia siirtymätilanteita lasten kanssa. Arki ja sen pyörittäminen luo perheiden elämään jatkuvuutta ja turvallisuutta. (Järvinen ym. 2007, 84-86.)

Lasten hyvinvoinnin kannalta arjen turvallisuus on olennaista. Turvallisuuden tunteen perustan muodostaa säännöllisenä toistuva vuorokausirytm, hoivan- ja huolenpidon, unen, ruokailun ja ulkoilun toistuminen ennakoitavasti. Perhetyön asiakkaiksi päätyy hyvin usein perheitä, joilta puuttuu selkeä päivärytmi ja käsitys siitä miten tärkeää säännöllisyys on arjen sujuvuuden kannalta. Lapsilta voi puuttua esimerkiksi säännölliset ruokailu-, ulkoilu- ja nukkumaanmenoajat, mikä lisää merkittävästi arjen levottomuutta. Keskustelemalla vanhempien kanssa perhetyöntekijä auttaa heitä ymmärtämään selkeän ja säännöllisen päivärytmien välttämättömyyden pienten lasten turvalliselle kehitykselle ja vanhempien jaksamiselle. Perhetyöntekijän olisi hyvä valmistaa vanhempia myös siihen, että tuleva yhtäkkinen selkeä päivärytmien asettaminen voi aiheuttaa lapsissa sekaannusta ja hämmennystä. Tämä vaatii vanhemmilta kärsivällisyyttä ja ymmärrystä.

Samanlaisina toistuvat arjen rituaalit auttavat lasta orientoitumaan uusiin tilanteisiin sekä ennakoimaan odotettavissa olevia asioita ja näin valmistautumaan tulevaan. Lopuksi vanhempien vaivannäkö palkitaan sujuvammalla arjella. (Järvinen, Lankinen, Taajamo, Veistilä & Virolainen 2007, 86-87.)

Arjenhallinnan tukemisessa perhetyöntekijä toimii auttavana kätenä, kuuntelijana, olkapäänä ja myönteisen palautteen antajana. Silloin tällöin perhetyöntekijää tarvitaan tilapäisesti perheeseen korvaamaan vanhempaa silloin, kun hän on jostain syystä estynyt ottamaan vastuun arjesta ja lasten perushoidosta. Tämän kaltainen tilanne voi olla esimerkiksi vanhemman vakava loukkaantuminen tai sairastuminen. Perhetyöntekijän työhön kuuluu seurata perheen toimimista arjessa ja keskustella vaikeista tilanteista. Lisäksi työntekijän tehtävänä on tuoda esille uusia näkökulmia ja mahdollisuuksia arjen toimivuuden parantamiseksi. Osa vanhemmista tarvitsee konkreettista mallia arjessa selviytymiseen. Vähitellen perheen tilanteen parantuessa työntekijän tuki siirtyy konkreettisesta mallin näyttämisestä suulliseen ohjaukseen. (Järvinen ym. 2007, 86-87.)

Perhetyöntekijä kohtaa usein masentuneiksi itseään tuntevia asiakkaita. Väsymys houkuttelee ihmisiä lepäämään, jolloin asiat jäävät tekemättä. Tästä voi syntyä eräänlainen oravanpyörä, jossa vähäisempi toiminta ja esimerkiksi kodin sotkuisuus latistaa mielialaa entisestään. Kaikissa perheissä pelkkä kodin siisteydestä huomauttaminen ei auta, vaan tilanne vaatii asioiden yhdessä tekemistä. Kaikilla vanhemmilla ei ole omasta lapsuudestaan toimivan kodin mallia, jolloin yhteisen pohdinnan lisäksi olisi hyvä ryhtyä tekemään asioita yhdessä. (Fägel, Jonsson, Korvela & Kupiainen 2011, 53.)

3.7 Sosiaalisen verkoston vahvistaminen

Perhe on jokaisen lapsen ensimmäinen ja yleensä tärkein sosiaalinen verkosto. Myöhemmin tähän verkostoon tulevat mukaan sukulaiset, ystävät, päivähoito ja koulu. Perheenjäsenten kykyyn ylläpitää ja rakentaa sosiaalista verkostoaan vaikuttavat monet yksilölliset asiat. Näitä asioita ovat esimerkiksi perheenjäsenten luonteenpiirteet, sosiaalisuus, vuorovaikutukseen liittyvät asiat sekä yhteisölliset tekijät, kuten kasvuympäristö. Tyypillisiä sosiaaliselle verkostolle ovat toistuvat yhteydenotot ja usein myös voimakkaiden tunteiden läsnäolo vuorovaikutustilanteissa. Perheiden sosiaaliset verkostot saattavat heikentyä muun muassa silloin, kun perhettä kohtaa avioero, pitkäaikainen sairaus tai muu voimavaroja kuluttava tapahtuma. Tällaisissa tilanteissa perhetyöntekijää voi-

daan tarvita avuksi luomaan perheelle uusia verkostoja, mikäli perheellä itsellään ei tällöin ole siihen tarvittavia voimavaroja käytössään. Asiakasperheiden sosiaalisten verkostojen yhteistyöhön mukaan ottaminen on tärkeä perhetyön voimavara ja usein myös yksi työn onnistumisen edellytyksistä. Pulmatilanteiden ollessa pitkittyneitä sosiaalisen verkoston mukaan ottaminen voi avata uusia mahdollisuuksia muutoksen aikaansaamiseksi. (Järvinen, Lankinen, Taajamo, Veistilä & Virolainen 2007, 112-114.)

Perhetyöntekijän yksi tärkeimmistä tehtävistä on perheen oman verkoston hahmottaminen ja tarpeen mukaan myös sen vahvistaminen. Apuna voi käyttää esimerkiksi verkostokarttaa, jonka työntekijä piirtää yhdessä perheen kanssa. Verkostokartan avulla perhettä voidaan ohjata ja rohkaista luomaan uusia sosiaalisia kontakteja. Sen avulla voidaan myös vahvistaa jo olemassa olevia kontakteja. Usein perheet eivät ole tietoisia sosiaalisen tuon merkityksestä, jolloin perhetyöntekijä auttaa heitä tiedostamaan tuon merkityksen koko perheen hyvinvoinnille. On olemassa myös perheitä, jotka eivät tiedosta jo olemassa olevaa sosiaalista verkostoaan. Tällöin perhetyöntekijä toimii herättelijänä ja kehottaa perhettä huolehtimaan ja ylläpitämään tärkeitä ihmissuhteitaan ja mahdollisesti myös luomaan uusia. (Järvinen ym. 2007, 113.)

On tärkeää muistaa, että perheen jokaisella jäsenellä on perheen yhteisen verkoston lisäksi myös oma verkostonsa, jonka avulla kukin yksilö saa henkistä tukea ja apua. Perheen sosiaalisella verkostolla ja sen antamalla tuella on todella suuri merkitys perheenjäsenten kohdatessa elämänmuutoksia ja parhaimmillaan verkosto tarjoaa paljon sosiaalista tukea. Läheisten välittävien ihmisten puute vahvistaa usein perheiden negatiivisia tuntemuksia. Mitä vahvempi ja tukea antavampi sosiaalinen verkosto on, sitä paremmaksi ihminen kokee oman hyvinvointinsa. Kokemus omasta henkilökohtaisesta hyvinvoinnista vaikuttaa stressinsietokykyyn ja näin välillisesti myös terveyteen. (Järvinen ym. 2007, 112-113.)

4 TUTKIMUKSEN TOTEUTTAMINEN

4.1 Opinnäytetyön tarkoitus ja tehtävät

Tutkimukseni tarkoituksena on selvittää neuvolan ennaltaehkäisevän perhetyön työntekijöiden kokemuksia omasta työstään ja kuvailla heidän ajatuksiaan työnsä ennaltaehkäisevyydestä, kehittämistarpeista ja asiakkaista. Palvelua kehitettäessä on tärkeää kuulla työntekijöiden mielipiteitä ja tutkia heidän kokemuksiaan käytännön työstä. Suhteellisen uuden palvelumuodon tutkiminen työntekijöiden näkökulmasta on tärkeää, koska heidän mielipiteitään kuulemalla saadaan kokemukseen perustuvaa tietoa perhepalvelun toimivuudesta ja asiakkaiden tarpeisiin vastaamisesta. Tutkimuksen johtopäätöksiä, tuloksia ja kehittämis ehdotuksia voidaan hyödyntää tulevaisuudessa palvelua kehitettäessä. Tutkimukseni tarkoituksena on selvittää, kokevatko he onnistuvansa työssään ja millaisia kehittämistarpeita heidän mielestään neuvolan perhetyössä Oulun kaupungissa olisi. Olen kiinnostunut selvittämään toteutuuko ennaltaehkäisevän työn tarkoitus heidän mielestään, eli pystyvätkö he omalla työpanoksellaan pysäyttämään perheiden tilanteiden pahenemisen. Tutkimuksen kohderyhmä muodostuu Oulun kaupungin neuvolan ennaltaehkäisevän perhepalvelun perhetyöntekijöistä. Tutkimustani varten haastattelin kahta perhetyöntekijää eri puolilta Oulua.

Ammatillisena oppimistavoitteenani on laajentaa omaa ymmärrystäni ennaltaehkäisevän työn menetelmistä ja merkityksestä. Pidän ennaltaehkäisevää työtä tulevaisuuden työmuotona sen tehokkuuden ja edullisuuden vuoksi. Tutkimuksessani opettelen toimimaan sosiaalialan arvojen ja ammattieettisten periaatteiden mukaisesti, jotka kuuluvat vahvasti sosionomin ammattiosaamiseen. Toteutan tutkimuksen jokaisen haastateltavana olevan henkilön itsemääräämisoikeutta kunnioittaen ja vaitiolovelvollisuutta noudattaen.

Ammatillisena tavoitteenani on myös saada haastattelutilanteissa viitteitä siitä, millaista yhteistyö asiakkaiden kanssa todellisuudessa on. Tämä antaisi minulle valmiuksia tulevaisuuden asiakastyöhön ja eettiseen osaamiseen. Näen erittäin tärkeänä lisätä omaa tietouttani asiakas- ja perhelähtöisestä toiminnasta, sillä nämä ovat myös sosiaali- ja terveystieteiden keskeisiä toimintaperiaatteita (Järvinen, Lankinen, Taajamo, Veistilä & Virolainen 2007, 17.)

Tutkimuksestani esille nousseita asioita voin hyödyntää tulevaisuudessa työskennellessäni, sillä sosionomin on hyvä tuntea myös tutkimus- ja kehittämistoiminnan perusteita ja menetelmiä. Opinnäytetyön tekeminen on antanut valmiuksia toteuttaa tavanomaisimpia tutkimus- ja kehittämishankkeita myös jatkossa. Opinnäytetyöni myötä olen kehittänyt tutkimuksellista osaamistani sekä kykyä tuottaa uutta tietoa. Keräämäni aineisto avaa työntekijöiden maailmaa ja näkökulmaa työhön, jossa myös sosionomina voin tulevaisuudessa työskennellä. Työntekijöiden kokemuksiin perehtymällä voin saada neuvoja omaan toimintaani ja siihen, millaisia kehittämistarpeita palvelulle on. Toki on muistettava myös jokaisen työntekijän yksilöllisyys ja ainutlaatuisuus.

4.2 Tutkimuksen metodologiset lähtökohdat

Opinnäytetyöni on kvalitatiivinen eli laadullinen tutkimus, koska se sopii suhteellisen uuden ilmiön, kuten neuvolan perhetyö, tutkimiseen tässä tilanteessa parhaiten. Tavoitteenani on saada neuvolan perhetyöstä mahdollisimman kokonaisvaltainen kuva ja mielestäni laadullinen tutkimus tarjoaa tähän hyvät mahdollisuudet. Lähtökohtana kvalitatiiviselle tutkimukselle on todellisen elämän kuvaaminen. Laadullisessa tutkimuksessa on otettava huomioon, että todellisuus on moninainen eikä sitä voida jakaa osiin mielivaltaisesti. Kvalitatiivisessa tutkimuksessa on pyrkimyksenä ennemminkin löytää tai paljastaa tosiasioita, kuin todentaa jo olemassa olevia väittämiä. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2010, 160.)

Laadullisen lähestymistavan mukaan tutkimuksen kohteena on ihminen ja ihmisten maailma. Näitä kahta asiaa tarkastellaan yhdessä elämismaailmana, joka tarkoittaa yleisintä kokonaisuutta, jossa ihmisiä voidaan tarkastella (Varto 1992, 23). Eli toisin sanoen tarkastellaan ihmisen suhdetta omaan elämistodellisuuteensa (Laine 2001, 26).

Tyypillinen piirre laadulliselle tutkimukselle on, että tutkimus toteutetaan joustavasti ja suunnitelmia voidaan muuttaa olosuhteiden mukaan. Kvalitatiivisessa tutkimuksessa kohdeihmisiä ei valita sattumanvaraisesti vaan tarkoituksenmukaisesti. Laadullisen tutkimuksen eniten käytetyt aineistonkeruumenetelmät ovat haastattelu, kysely, havainnointi ja erilaisiin dokumentteihin perustuva tieto. (Hirsjärvi ym. 2010, 161.)

Laadullisella tutkimuksella ei pyritä tilastollisiin yleistyksiin, vaan pyrkimyksenä on tietyn tapahtuman tai toiminnan ymmärtäminen (Tuomi & Sarajärvi 2002, 87). Tavoit-

teenani on saada kokonaisvaltainen kuva neuvolan ennaltaehkäisevästä perhetyöstä pystyäkseen paremmin ymmärtämään ja perehtymään tutkimustehtäviini.

Tutkimukseni on kvalitatiivinen tapaustutkimus. Tapaukset ovat aina herättäneet ihmisissä kiinnostusta. Tapaus voi käsittää ihmisen, ihmisjoukon, laitoksen tai jonkin tapahtuman laajemman ilmiön. Tapaustutkimuksen kiinnostuksen kohteena on tietyssä ympäristössä tapahtuva käytännön toiminta. Yleensä tapaustutkimus kohdistuu yksittäiseen tapaukseen tietynlaisessa toimintaympäristössä. Päädyin opinnäytetyössäni tapaustutkimukseen, koska koen sen olevan luonteva lähestymistapa, kun kyseessä on käytännön tilanteen kokonaisvaltainen tarkastelu ja kuvaus. Tapaustutkimus kohdistuu nykyhetkeen ja tapahtuu todellisessa tilanteessa. Ymmärtääkseni kohdetta tutkijana, on tarkasteltava kuitenkin myös menneisyyttä.

Kvalitatiivinen tapaustutkimus on sopiva tutkimustapa opinnäytetyöhöni, koska se on empiiristä tutkimusta, jonka luonteeseen kuuluu se, että tutkittavasta tapauksesta pyritään kokoamaan tietoja mahdollisimman monipuolisesti. Tapaustutkimuksen tavoitteena on ymmärtää entistä syvällisemmin tarkasteltavana olevaa ilmiötä. Tapaustutkimuksen tuloksia on myös hyvä soveltaa käytäntöön, sillä se perustuu tutkittavan omiin tosielämän kokemuksiin ja tarjoaa luonnollisen pohjan yleistämiselle. Tutkimukseni tulokset pohjautuvat työntekijöiden omiin kokemuksiin neuvolan ennaltaehkäisevästä perhepalvelusta. Tapaustutkimus mahdollistaa tutkimuksen selkeän raportoinnin ja helposti ymmärrettävyyden ja palvelee myös monenlaisia lukijakuntia. Tutkimustyyppi antaa lisäksi lukijalle mahdollisuuden omien johtopäätösten tekemiseen. (Metsämuuronen 2008, 16-18.)

Tapaustutkimus on elävää, yksityiskohtaista ja konkreettista todellisuuden kuvausta ja tulkintaa, jossa tarkastellaan todellisuutta kokonaisuutena eri näkökulmista. Tutkimuksessa osallistujien omat näkemykset tulevat esille muun muassa puheen suorina lainauksina, jotka ovat tyypillisiä laadulliselle tutkimukselle. Hyvin olennainen asia tutkimusaineistoa koottaessa oli haastattelijan ja tutkittavan välinen vuorovaikutussuhde, joka edellyttää luottamusta. (Syrjälä, Ahonen, Syrjäläinen & Saari 1994, 12-15.)

4.3 Tutkimusmenetelmä

Tutkimuksessani käytin tutkimusmenetelmänä teemahaastattelua. Tiedonkeruumenetelmänä haastattelu on ainutlaatuinen, sillä siinä ollaan suorassa kielellisessä vuorovai-

kutuksessa tutkittavan henkilön kanssa. Toteutin haastattelut yksilöhaastatteluina, sillä koin tämän ryhmähaastattelua helpommaksi vaihtoehdoksi. Tämän lisäksi itse haastateltavat voivat kokea kysymyksiin vastaamisen helpommaksi, kun paikalla ei ole ylimääräisiä henkilöitä. Yksilöhaastattelu on myös ryhmähaastattelua varmempi vaihtoehto, mikäli tarkoituksena on saada kuulla tutkittavien aidot mielipiteet. Teemahaastattelussa haastattelun teema-alueet eli aihepiirit ovat etukäteen tiedossa, mutta kysymysten tarkempi muoto ja järjestys vaihtelevat jonkin verran. Teemahaastattelu vastaa useita kvalitatiivisen tutkimuksen lähtökohtia, ja sitä käytetäänkin paljon kasvatus- ja yhteiskuntatieteellisissä tutkimuksissa. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2010, 208.)

Tutkimusmenetelmäni valintaa ohjasi ajatus siitä, minkälaista tietoa etsitään, sekä keneltä ja mistä sitä etsitään. Tärkeänä tavoitteenani oli ymmärtää tutkimuskohteitani eli perhetyön työntekijöitä. Tutkimalla työntekijöiden näkökulmia saadaan tarkasti näkyviin se, mikä perhetyössä on olennaista ja merkittävää. (Hirsjärvi ym. 2010, 177.)

Kohdensin haastattelujeni kysymykset etukäteen valitsemiini teemoihin ja niihin liittyviin tarkentaviin kysymyksiin teemahaastattelun ohjeiden mukaisesti. Ihmisten tulkinnat eri asioista ja heidän asioille antamansa merkitykset sekä se, miten nämä merkitykset syntyvät vuorovaikutuksessa korostuvat metodologisessa teemahaastattelussa. Esittämiäni kysymysten muoto ja järjestys vaihtelivat hieman haastatteluissa tilanteen mukaan. Tärkeää oli ottaa huomioon myös se, ettei teemahaastattelussakaan voi kysellä ihan mitä tahansa, vaan täytyy pyrkiä löytämään merkityksellisiä vastauksia tutkimuksen tarkoituksen ja tutkimustehtävän mukaisesti. (Tuomi & Sarajärvi 2002, 77.)

Tutkimukseni haastattelun tärkeitä teemoja ovat ennaltaehkäisevä työ, sen vaikuttavuus ja kehittämistarpeet. Tarkastelen näiden teemojen toteutumista neuvolan perhepalvelussa suhteessa toiminnan tavoitteisiin. Teemojen avulla pyrin hahmottamaan sitä, minkälaisena neuvolan perhepalvelun työntekijät kokevat perhepalvelun. Teemoihin olen lisäksi sisällyttänyt työntekijöiden ehdotukset palvelun kehittämiseksi.

4.4 Tutkimusaineiston hankinta

Keräsin tutkimusaineistoni haastattelemalla Oulun kaupungin neuvolan ennaltaehkäisevän perhepalvelun työntekijöistä. Haastateltavana oli kaksi työntekijää eri puolilta Oulua. Havaitsin aineiston riittäväksi, koska samat asiat kertautuivat osittain molemmissa haastatteluissa. Haastatteluiden kysymyksiä pohtiessani käytin hyväksi ideoita, joita

itselleni nousi puhuttaessa ennaltaehkäisevästä perhetyöstä. Myös ohjaavien opettajieni kanssa käytyjen keskustelujen myötä sain lisäymmärrystä siitä, millaisia asioita minun olisi hyvä haastatteluissa käsitellä.

Aineiston käsittelyn helpottamiseksi nauhoitin haastattelut. Myös itse keskustelu oli näin luontevampaa. Haastateltaviltani edellytin vähintään vuoden työkokemusta, jotta heille on ehtinyt kertyä monipuolista kokemusta palvelusta. Tutkimuksen onnistumisen kannalta on tärkeää, että haastateltavat tai kyselyyn vastaavat henkilöt tietävät tutkittavasta aiheesta mahdollisimman paljon. Haastattelun tulokset on tarkoitettu vain omaan henkilökohtaiseen työhöni materiaaliksi ja tämän kerroin myös haastateltaville. Opin- näytetyöstäni ei käy ilmi kenenkään haastateltavan henkilöllisyys, eikä työssä tule olemaan viitteitä asioihin, joista yksittäinen haastatteluun osallistunut henkilö olisi mahdollista tunnistaa.

Haastattelutilanteissa olin pääasiassa kuuntelijan roolissa antaen puheenvuoron haastateltaville. Muodostin haastattelutilanteet mahdollisimman avoimiksi ja luonteviksi. Haastattelut pidettiin työntekijöiden omilla työpaikoilla. Annoin haastateltavilleni mahdollisuuden ehdottaa myös muuta paikkaa haastattelulle, mutta molemmille oma työpaikka oli sopivin vaihtoehto. Teemahaastattelu edellyttää hyvää kontaktia, joten haastattelupaikan olisi hyvä olla rauhallinen ympäristö (Hirsjärvi & Hurme 1993, 61.)

Kerroin haastateltaville etukäteen opinnäytetyöni teemoista pääpiirteittäin sekä kerroin nauhoittavani haastattelut. Kerroin myös tuhoavani nauhoitukset heti sen jälkeen, kun olen käyttänyt niitä tutkimuksessa. Haastattelutilanteet eivät olleet ilmapiiriltään virallisia vaan luontevia keskusteluja, joita ohjasin kysymysten avulla. Annoin haastateltavilleni tarpeeksi aikaa miettiä ja vastata kysymyksiin. Haastateltavilla oli myös mahdollisuus palata jo aikaisemmin keskusteltuihin teemoihin, mikäli he halusivat käsitellä niitä myöhemmissä vaiheissa. Molemmat haastattelut sujuivat hyvin samankaltaisesti ja kestivät puolesta tunnista tuntiin. Haastattelun päätyttyä kerroin mistä ja milloin työntekijät voivat löytää valmiin opinnäytetyöni luettavakseen.

Aloitin aineiston käsittely syyskuussa 2012 kuuntelemalla aineiston huolellisesti läpi ja litteroimalla keskustelut sanatarkasti aihealueiden mukaisesti. Litteroinnin jälkeen kuuntelin vielä haastattelut uudelleen varmistaakseni kirjoitusteni virheettömyyden. Luin haastattelusta saamani aineiston useaan kertaan läpi ja alleviivasin tärkeitä kohtia kirjoittamastani tekstistä. Pöydällä minulla oli samaan aikaan vieressä toisella paperilla tutkimuskysymykseni, joten pystyin tehokkaasti poimimaan materiaalista ne asiat, jotka

vastasivat parhaiten kysymyksiini. Poimin myös erilleen ne haastateltavien omat suorat lainaukset, joita tulen käyttämään työni tulososiossa sellaisenaan. Pysin löytämään aineistostani kaikki ne asiat, jotka olivat opinnäytetyöni kannalta merkittäviä.

4.5 Tutkimusaineiston analysointi

Aineiston analyysitapaa mietittäessä tulisi tutkijan valita sellainen tapa, joka tuo parhaiten vastauksen tutkimuskysymyksiin. Yleisohjeena pidetään sitä, että aineiston käsittely ja analysointi aloitetaan mahdollisimman pian aineistonkeruun jälkeen. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2010, 223.) Toimin tämän ohjeen mukaisesti ja aloitin litteroinnin, eli aineiston puhtaaksi kirjoittamisen pian haastattelujen suorittamisen jälkeen. Litteroin molempien haastateltavien puheosiot sanatarkasti, jotta tämä helpottaisi päätelmien tekemistä (Hirsjärvi ym. 2010, 222). Lopuksi vielä tarkastin tekstini kuuntelemalla haastattelut vielä kokonaisuudessaan uudelleen.

Kerätyn aineiston analyysi, tulkinta ja johtopäätösten teko on jokaisen tutkimuksen ydinasia ja aineistoja voidaan analysoida monin eri tavoin. Käytin tutkimuksessani ymmärtämiseen pyrkivää lähestymistapaa päätelmien ja analyysien teossa. Kvalitatiivisessa tutkimuksessa analyysiä ei tehdä vain yhdessä tutkimuksen vaiheessa, vaan aineistoa kerätään ja analysoidaan osittain samanaikaisesti. (Hirsjärvi ym. 2010, 224.)

Analyysin tarkoituksena on selkeyttää tutkimuksen aineistoa ja tuottaa uutta tietoa ilmiöstä. Analyysin avulla pyrin tiivistämään ja luomaan hajanaisesta aineistosta mielenkiintoisen ja selkeän. (Metsämuuronen 2006, 241-242.) Aineiston rajaaminen on tärkeää, koska laadullisen tutkimuksen aineistosta löytyy usein kiinnostavia asioita, joita ei ole etukäteen huomattu ajatella. Tutkimukseni kiinnostuksen kohde näkyy tutkimuksen tarkoituksessa ja tutkimuskysymyksissä, ja nämä ovat yhtenäisiä aineistoni rajauksen kanssa. (Tuomi & Sarajärvi 2002, 93-94.)

4.6 Tutkimuksen luotettavuus ja eettisyys

Eettisesti hyvin toteutettu tutkimus edellyttää, että tutkimuksenteossa noudatetaan hyvää tieteellistä käytäntöä. Jokaisen tutkijan vastuulla on näiden periaatteiden tunteminen ja niiden mukaan toimiminen. Tutkimuksen eettisyyteen vaikuttaa myös miten tutkimuk-

seen ryhdytään ja kenen ehdoilla kohde valitaan. Tutkimuksen luotettavuutta lisää se, että tutkimuksen toteuttaminen selitetään tarkasti vaihe vaiheelta. Tärkeää on myös kertoa olosuhteet, jossa aineisto kerättiin mahdollisimman selvästi ja totuudenmukaisesti. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2012, 23.)

Laadullisen tutkimuksen luotettavuudesta puhuttaessa korostuvat tutkija, aineiston laatu, analyysi sekä tulosten esittäminen. Tutkijan oivalluskyky, taidot ja arvostukset korostuvat aineistoa analysoitaessa. (Lukkarinen 2003, 157.) Tutkimukset luotettavuuden takaamiseksi tutkimusprosessiin on tärkeää käyttää riittävästi aikaa. Pyrin raportoimaan tutkimukseni kulun mahdollisimman yksityiskohtaisesti. Tutkimusmenetelmien ja sen vaiheiden riittävän yksityiskohtainen selostaminen on tärkeää, koska sillä mahdollistetaan toisen samankaltaisen tutkimuksen toteuttaminen. (Tuomi & Sarajärvi 2002, 139.) Olen tutustunut mahdollisimman monipuolisesti erilaiseen tutkimuskirjallisuuteen saadakseni näin hyviä perusteluja tekemilleni tutkimusvalinnoille..

Tärkeitä eettisiä periaatteita laadullisessa tutkimuksessa ovat tiedonantajan vapaaehtoisuus, luottamuksellisuus, henkilöllisyyden suojaaminen. Tärkeää on myös, ettei tutkija vahingoita tutkimuksellaan tiedonantajaa ja tiedonantaja tietää mistä tutkimuksessa on kyse. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 131.)

Tutkimukseni eettisyyden takaamiseksi en luovuta tutkimuksen yhteydessä saamiani tietoja eteenpäin, enkä missään vaiheessa paljasta haastateltavien henkilöiden nimiä. Kiinnitän erityisen paljon huomiota siihen, ettei haastateltavien identiteetti ole tunnistettavissa tutkimusaineistostani, koska aineisto muodostuu vain pienestä määrästä haastateltavia henkilöitä. Tutkimuksen tulososiossa jätin erottelematta haastateltavien kokemukset toisistaan, koska en nähnyt sille perusteita. Tämä myös lisää haastateltavien identiteettisuojausta, sillä näin heidän kokemuksiaan ei voida poimia yhtenäisiksi kokonaisuuksiksi. (Tuomi & Sarajärvi 2002, 128-129.)

Tutkimuksen eettisyyteen kuuluu olennaisena osana tutkimusluvan hankkiminen (Eskola & Suoranta 1999, 52). Heti suunnitteluvaiheessa keväällä 2012 oli siis tärkeää hankkia asiaan kuuluva tutkimuslupa Oulun kaupungin terveydenhuollon palvelujohtajalta. Tutkijalla on vastuu myös siitä, ettei tutkimus missään tilanteessa loukkaa haastateltavia. Tutkimus vaatii myös hienotunteisuutta esimerkiksi tiettyjen asioiden arkaluontoisuuden vuoksi. Turvatakseni tutkimuksen eettisyyden osallistuminen oli haastateltaville työntekijöille täysin vapaaehtoista ja luottamuksellista. Kerroin heti alkuun osallistujille,

että tutkimuksessani minua sitoo vaitiolovelvollisuus. (Tuomi & Sarajärvi 2002, 128-129.)

Yksi tärkeä tutkimuksen eettinen peruste on rehellisyys. Tutkimuksessani en plagioi eli kirjoita aineistoon toisten henkilöiden tekstiä omina ajatuksinani, vaan haluan antaa kunnian sille, kuka tekstin on kirjoittanut. Tämän vuoksi olen merkinnyt huolellisesti käyttämäni kirjallisuuslähteet asianmukaisin viitemerkinnöin. Tutkimukseni analyysivaiheessa esitän tulokset sellaisina, kuin ne saamassani aineistossa ilmenevät, enkä muuta niitä toivomaani suuntaan. En myöskään yleistä saamiani tuloksia ilman vankkoja perusteita. Kirjoitustyyliissäni pyrin kiinnittämään huomiota siihen, ettei se ole mitään osin puutteellista tai harhaanjohtavaa. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2010, 26.)

5 PERHETYÖNTEKIJÖIDEN AJATUKSIA NEUVOLAN ENNALTAEHKÄISEVÄSTÄ PERHEPALVELUSTA

5.1 Perhetyöntekijöiden kokemuksia neuvolan perhepalvelun asiakasperheistä

Tässä luvussa esittelen tutkimustuloksiani, jotka on jaoteltu kolmeen erilliseen osioon. Ensimmäisessä osassa kuvailen perhetyöntekijöiden kokemuksia neuvolan perhepalvelun asiakasperheiden tyypillisistä tilanteista. Toisessa osassa käsittelen perhetyöntekijän roolia ja hyvän työntekijän ominaisuuksia. Kolmannessa ja tutkimukseni kannalta keskeisimmässä osiossa tarkastelen perhetyöntekijöiden näkemyksiä varhaisesta puuttumisesta, perheiden tarpeiden huomioimisesta ja oman työnsä ennaltaehkäisevyydestä. Tulen käyttämään haastateltavien omia lainauksia saadakseni heidän aidon äänensä kuuluviin ja elävöittääkseni tekstiä.

Tutkimuskysymykseni olivat:

1. Millaisia ovat neuvolan perhepalvelun asiakasperheet?
2. Millainen on työntekijän rooli ja millaista osaamista heillä olisi hyvä olla?
3. Toteutuuko ennaltaehkäisevyys neuvolan perhepalvelussa?
4. Millaista tukea ja palautetta perhetyöntekijät ovat saaneet ja millaisia kehittämistarpeita neuvolan perhepalvelussa heidän mielestään olisi?

Neuvolan perhepalvelun asiakkaat tulevat palvelun piiriin yleensä neuvolan terveydenhoitajan kautta. Tavallisin syy perhetyön aloittamiselle tuntuu olevan äidin väsymys, jonka takana voi olla monimutkaisia vasta myöhemmin esille tulevia väsymystä selittäviä ja täsmentäviä syitä. Työntekijöiden mukaan ensimmäistä kertaa perheeseen mentäessä on usein selvillä vain jokin yksittäinen neuvolassa esille tullut ongelma, mutta työskentelyn edetessä ongelma muuttaa muotoaan sitä mukaan kun perheeseen tutustuu. Todellinen tuen tarve voidaan usein arvioida vasta muutaman käynnin jälkeen.

”Mutta monta kertaahan kun mennään, niin sitten se muuttuu matkan varrella kun tutustuu, että varmaan välttämättä ei oo heti alussa selvää mikä perheessä on varsinaisena ongelmana.”

Voi esimerkiksi olla mahdollista, että perheen äiti on kertonut terveydenhoitajalle ainoaksi ongelmakseen vauvan uniongelmat, mutta perheen kanssa työskentelyn aloittamisen jälkeen työntekijä huomaa esimerkiksi päivärytmin olevan perheessä täysin hukassa. Perhetyöntekijät kokevat, että yleensä on enemmänkin sääntö kuin poikkeus että lopulta perheen tilanteesta tulee myös jokin muu ongelma esille kuin väsymys. Väsymyksen ilmauksen taakse voi kätkeytyä monia erilaisia syitä.

”Ja jos on väsymystä, niinkun on neuvollassakin puhunut, niin monesti se väsymys täytyy ensin jotenkin yrittää hoitaa siitä alta pois ja sitten päästään tarttumaan muihin asioihin.”

”Jos terveydenhoitaja kertoo äidin olevan väsynyt ja uupunut niin usein perheeseen mentäessä selviääkin sosiaalisten verkostojen vähyys tai perheen omissa taustoissa jokin mikä vaikuttaa.”

Kaiken kaikkiaan perhetyöntekijät kokevat perheiden tilanteiden olevan erilaisia. Neuvolatyössä kohdataan usein myös suuria perheitä, kaksosten tai jopa kolmosten vanhempia, jotka tarvitsevat tiettyyn elämänvaiheeseen ulkopuolista apua ja auttavaa käsi-
paria. Myös henkinen tuki on useimmille vanhemmista tärkeää.

”Mut sitte on monesti myös se henkinen tuki erittäin tärkeä, joku tarvii vaan jonku ihmisen joka mennee sinne kotiin ja keskustelee asioista, mitkä ovat mielenpäällä.”

Perhetyöntekijät kertoivat heidän asiakkainaan olevan useita Ouluun vastikään muuttaneita perheitä, joilla ei ole lainkaan tukiverkostoja uudessa kaupungissa. Tällaisille perheille viikon kohokohta voi olla perhetyöntekijän käynti, jolloin kotiin tulee toinen aikuinen, joka on muutaman tunnin vain asiakasta varten ja hän saa rauhassa puhua, kertoa kuulumisiaan ja purkaa tuntemuksiaan. Samalla työntekijät keskustelevat lapsesta, jota yhdessä hoidetaan keskustelujen lomassa. Kaikilla vanhemmilla ei ole esimerkiksi ketään toista aikuista, jolle kertoa kun lapsi on oppinut kävelemään tai puhumaan.

”Meidän tehtävä on tukea varhaista vuorovaikutusta ja sehän se perhetyöntekijän tärkein tehtävä minusta on, että se vauvan ja vanhemman vuorovaikutus toimii. Se on meidän työmme punainen lanka. Ja sitten tietysti myös perheen yleinen hyvinvointi.”

Ensimmäisten elinvuosien varhaisen vuorovaikutuksen riittävän hyvä laatu tukee lapsen psyykkistä terveyttä ja sen tukeminen on yksi neuvolan perhepalvelun tärkeimmistä tehtävistä. Toimiva vuorovaikutus, yhdessäolo ja kanssakäyminen mahdollistavat sen, että vanhempi pystyy nauttimaan lapsestaan ja on emotionaalisesti lapsen saatavilla. Perhetyöntekijät kokevat tärkeäksi tehtäväkseen olla vanhemmille kumppanina tuke-

massa vanhemmuutta ja ratkaisemassa perheen ongelmia. Yleensä vanhemmilla on kykyä ja taitoa ratkaista ongelmiaan, kuhan he saavat siihen työntekijältä rohkaisua.

”Usein tuntuu että perheillä kyllä on sitä kykyä ja tajua kunhan pysähtyvät miettimään myös sen kannalta että mitä jotkut rytmit ja tällaiset tarkoittaa. Sitte niillä on kuitenkin itsellään näpeissään ne keinot joilla ongelmia ratkaistaan, usein tarvitsevat vain vähän tuoppausta ja yhdessä miettimistä.”

On tärkeää että perhetyöntekijä auttaa vanhempia hoksaamaan, että omille asioille ja ongelmille voi ja pitää tehdä jotakin. Kyky kannustaa ihmisiä on perhetyöntekijälle tärkeä ominaisuus.

Monilla neuvolan perhetyön asiakasperheillä on ongelmia arjen hallinnassa ja toimivan vuorokausirytmien hahmottamisessa.

”Olen saanut sellaistaakin palautetta, että monesti kun menen aamulla, asiakas olisi muuten taas nukkunut puolille päivin eikä saanut itselleen edes vaatteita päälle. Että kyllä se sitten luo sitä rytmiä ja tietenkin päivärytmeistä kotona myös puhutaan ja sekin sitten kannustaa perhettä luomaan sitä oikeaa rytmiä kotiin.”

Työntekijät kokevat käyntiensä myös rytmittävän sopivasti perheiden arkea. Kodin arjenhallinnan tukeminen näkyy onnistuessaan perheissä parantuneena vuorokausirytmienä ja arjen tilanteiden helpottumisena. Sen lisäksi siivoamisen tai ulkoilun kaltaisten konkreettisten asioiden tekeminen lisääntyy. Joskus työntekijät voivat antaa vanhemmille myös omaa aikaa viemällä lapset esimerkiksi ulos, jotta vanhemmat voivat esimerkiksi siivota rauhassa kotia, nukkua tai käydä asioilla. Työntekijät eivät koe perheiden ajattelevan arjen hallinnan ohjeiden antamisen olevan tunkeilevaa, sillä rakentavat hienovaraiset ehdotukset ja kehotukset otetaan perheessä yleensä hyvin vastaan. On myös tärkeää, että perhetyöntekijä hyväksyy myös asiakkaiden omat toimintamallit ja näkemyksensä lasten kasvatuksessa.

Neuvolan perhetyö otetaan asiakasperheissä yleensä hyvin ja motivoituneesti vastaan. Työntekijät korostavat toiminnan olevan perheille vapaa-ehtoista, eikä kenenkään kotiin mennä väkisin. Toki joukkoon mahtuu myös perheitä, joihin täytyy monta kertaa soittaa, lähettää tekstiviestejä tai muutoin yrittää ottaa yhteyttä, ennen kuin he edes vastaavat. Usein nämä perheet myös alkuun siirtelevät ja peruuttavat aikojaan.

”Mutta sitten kun vain sinnikkäästi menee ja aina sopii ja sievästi sanoo, eikä anna perheen ymmärtää sillain että minähän tuun vaikka ois mikä. Että antaa niinku heidän valita se että milloin tullaan. Ja sitte yleensä ku ensimmäisen kerran tullaan ja pääsee sinne perheeseen niin sitten ei yleensä oo

enää mitään ongelmaa ja he mielellään ottaa, kun he huomaa että eihän tämä oo mitään niin ihmeellistä.”

Osalle perheistä on vaikeampaa ottaa apua vastaan. Usein vanhemmat kertovat mietti-neensä tarvitsevansa apua jo aikaisemmin, mutta sitten onkin mennyt yllättävän pitkään ennen kuin apua on uskallettu lähteä hakemaan. Yleisesti ottaen neuvolan perhetyö ote-taan hyvin vastaan, sillä suurin osa perheistä ymmärtää, että työntekijöiden tehtävänä on auttaa ja opastaa, jotta heillä menee perheen ja lasten kanssa hyvin.

”Tämähän on vapaaehtoista, että mehän ei mennä väkisin.”

5.2 Perhetyöntekijän rooli ja hyvän työntekijän ominaisuudet

Työntekijät ajattelevat perheiden arvostavan heidän työssään perhettä kunnioittavaa ja aitoa kanssakäymistä. On tärkeää, että perheen kunnioittaminen näkyy myös arjen työs-sä, eikä pelkästään puheen tasolla. Esimerkiksi se, että työntekijä pitää sovituisia asiois-ta kiinni ja tulee ajoissa paikalle tuo esille kunnioitusta ja luotettavuutta. Kysyttäessä perhetyöntekijöiltä mitä asioita perheet arvostavat perhetyössä, luottamus nousi vasta-uksissa merkittävään asemaan. Luottamus on hyvän yhteistyön edellytys. On tärkeää, että työntekijä uskaltaa puhua asioista ja vastavuoroisesti asiakas uskaltaa luottaa ja kertoa ajatuksistaan työntekijälle. Vuorovaikutuksen ollessa rehellistä ja suoraa työnte-kijä voi tuoda luontevammin esille oman huolensa perheen asioista. Perheet arvostavat myös tapaa jolla työntekijä tulee kotiin.

”Minusta perheet arvostaa justiin sitä, että ei mene kotiin viranomaisena, eikä vieraana, Minä teen asiakkaalle aina ensimmäisellä käynnillä selväksi, että minä en tule heille kylään, vaan minä tulen töihin ja mulle ei tarvi lait-taa kahvipöytää koreaksi. Ku monet luulee että me tullaan niinku kylään.”

Perhetyöntekijän olisi hyvä olla joustava, sopeutuva ja rohkea menemään ihmisten ko-tiin. On tärkeää että perhetyöntekijä uskaltaa mennä reippaasti ja avoimin mielin uusien ihmisten keskelle niinkin sensitiiviseen ympäristöön, kuin perheen oma koti. Tämä vaa-tii työntekijöiltä hyviä vuorovaikutustaitoja ja oikeanlaista tilannetajua.

”Ei voi olla sillälaililla ettei kehtaa. Mulla oli kans itellä alussa tottumista siihen, että aina menin outoon paikkaan. Menin vaan ja istahin sinne ja aloin puhumaan. Vaan nyt ku on ollu näin monta vuotta tässä työssä ja tie-tenkin on saanut paljon koulutustakin matkan varrella ja konsultoinut mui-takin työkavereita ja jutellut muiden kanssa niin on tullut itsellekin sellaista, ettei enää ei pelota.”

On hyvä ajatella, että on eräänlainen kunnian ja luottamuksen osoitus työntekijälle, kun asiakas päästää omaan kotiinsa, joka on hänen omaa aluettaan ja reviiriään.

Perhetyöntekijän on oltava hyvä ja taitava kuuntelija. Työntekijällä on oltava taitoa pysähtyä asioihin ja miettiä, mikä perheessä todella on ongelmana. Hänen on osattava myös tuoda esille lapsen näkökulma. Kuuntelemisen taito on keskeinen asia sosiaalialan työkentällä ja erityisesti perhetyössä. Onnistunut vuorovaikutus ei edellytä ainoastaan kykyä puhua, vaan myös kykyä kuunnella. Hyvä kuuntelija osaa ymmärtää ja tulkita asiakkaan viestejä, arvioida kuulemaansa ja tehdä sen pohjalta yhteenvetoja ja johtopäätöksiä. Taitava kuuntelija osaa kiinnittää huomiota myös asiakkaan nonverbaaliseen viestintään. Työntekijän on myös hyvä tunnistaa omat heikkoutensa kuuntelutilanteessa, kuten omat asenteensa esimerkiksi asiakkaan maailmankatsomusta kohtaan.

5.3 Ennaltaehkäisevyyden toteutuminen ja työntekijöiden saama tuki ja palaute

Neuvolan perhetyöntekijät saavat työlleen säännöllisesti tukea koulutuksesta, työnohjauksesta ja moniammatillisesta yhteistyöstä. Myös muilta kollegoilta ja perheiltä saatu palaute auttaa oman ammatillisuuden kehittämisessä. Tähän asti palautteet perheiltä ovat olleet pääasiassa myönteisiä ja kannustavia.

”Sellaista juuri että on ollut hyötyä käynneistä ja kiitosta siitä että perhetyöntekijä on vanhempien apuna yhdessä miettimässä asioita ja purkamassa ongelmia.”

”Olen saanut esimerkiksi kun perhetyö on loppunut asiakkailta jonkin lahjan tai joulukortin, joissa on lasten kuvia. Tai muuta tällaista pientä muistamista. Positiivista olen saanut.”

Perheiltä saadun palautteen merkitys on työntekijöille suuri ja yksi tärkeimmistä palautteen muodoista. Positiivinen palaute luo tukea omalle ammatillisuudelle ja auttaa myös oman työn arvioimisessa ja kehittämisessä. Kaikki vanhemmat eivät erityisemmin tuo tyytyväisyyttään esille, mutta työntekijä kykenee tutusta perheestä huomaamaan ovatko he tyytyväisiä työhön vai eivät. Useimmiten perheet palvelun lopussa kiittelevät ja saattavat olla yhteydessä jatkossakin.

”Myös ryhmistä on tullut tosi hyvää palautetta ja asiakkaat kokevat ne kivoina.”

Palautteiden mukaan vanhemmat ovat saaneet tukea vanhemmuuteensa varsinaisen perhetyön lisäksi myös neuvolan ennaltaehkäisevän perhepalvelun järjestämistä ryhmistä.

Ryhmistä perheet saavat kaipaamaansa vertaistukea ja kontakteja muihin lapsiperheisiin. Tämä on koettu erityisen tärkeäksi, sillä kaikilla perheillä ei ole ystäväpiirissä perheellisiä ihmisiä, joiden kanssa puhua lastensa asioista. Monille perheille perhetyöntekijä toimii puuttuvien sosiaalisten kontaktien luojana ja uusien ihmissuhteiden tukijana ohjaamalla perheitä esimerkiksi erilaisiin ryhmätoimintoihin. Perheet ovat yleensä olleet tyytyväisiä perhetyöntekijän antamiin neuvoihin sosiaalisen verkostonsa laajentamiseksi. Konkreettisia parannusehdotuksia asiakkaat tuntevat antavat palautteissaan hyvin vähän. Osa asiakkaista toivoisi saavansa myös kodinhoidollista apua, mutta yleensä näiden asioiden odottaminen perhetyöntekijältä kertoo asiakkaan epätietoisuudesta perhetyöntekijän työnkuvaa koskien.

”Mutta sitähan ne aina toivoo että pitäis olla niitä kodinhoitajia, jotka leipois, pesis ikkunat ja kaikkia niin niitähan perheet toivoo, mutta kyllä ne sitten hyvin ymmärtää ku me selitetään että me ei olla niitä ihania kodinhoitajia.”

Neuvolan perhetyö ei tarjoa perheille puolesta tekemistä, vaan ohjaamista ja kannustamista esimerkiksi kodinhoidollisiin töihin. Tällainen toimintatapa on koettu parhaaksi ajateltaessa pidemmälle, eli aikaan jolloin perhetyöntekijän käynnit loppuvat ja perheen tulisi pärjätä jälleen itsenäisesti. Mikäli perheessä on opittu tähän mennessä hoitamaan kodin siivoukset ynnä muut asiat yhdessä tekemällä, on työskentely ollut paljon hedelmällisempää kuin se, että työntekijä olisi esimerkiksi joka kerta siivonnut vanhempien puolesta.

Palautetta asiakkailta on saatu myös jonkin verran tiedottamisen vähäisyydestä, erityisesti koskien ryhmätoimintoja. Epätietoisuus palvelun sisällöstä lisää ajoittain perheiden ennakkoluuloja palvelua kohtaan. Tämä tulee esille etenkin, jos perheillä on ollut aikaisemmin lastensuojeluasiakkuus. Vanhemmat toivoisivat kattavampaa tiedostusta siitä, mitä kaikkea neuvolan perhepalvelu pitää sisällään.

”Joskus tulee noissa ryhmäasioissa kun alkaa puhua että millaisia ryhmiä meillä toimii niin ihmiset sitten kysyy että miksi niistä ei tiedoteta.”

”Jotkut sanoo varsinkin tuolla jossain esikko-ryhmissä että ei ole tiennytkään joistain asioista ollenkaan että varmaan kehittämistä siinä että toiminta ois yleisesti jotenkin avoimempaa. Täähän on niin iso organisaatio että välillä on tosi vaikea löytää niitä palveluita mitkä on lähellä perheitä.”

”Onhan niitä perheitä jotka on vasta muuttaneet Ouluun niin on haasteena et miten heidät saadaan tietoisiksi kaikista palveluista.”

Työntekijät kertoivat asiakkaiden kaipaavan neuvolasta parempaa opastusta siihen, mitä ryhmiä toimii heidän oman asuinalueensa lähellä ja mitä ne pitävät sisällään. Työntekijät ovat kokeneet, että erityisesti uusille oululaisille tiedotuksen pitäisi olla joissain määrin selkeämpää. Toki osa asiakkaista osaa myös itse ottaa selvää neuvolan tarjoamista palveluista, kyselemällä niistä esimerkiksi perhevalmennuksissa, mutta yleisesti ottaen asioista tiedottamiseen toivottiin kehitystä.

Perhetyöntekijät kokevat pystyvänsä yleensä melko hyvin vaikuttamaan positiivisesti asiakasperheiden ongelmatilanteisiin ennaltaehkäisevän työn menetelmin. Neuvolan perhetyöhön valikoituu enimmäkseen perheitä, joissa ongelmat eivät ole vielä niin suuria ettei niihin pystyittäisi enää vaikuttamaan.

”Yleensä meidän asiakkaat on kuitenkin semmoisia ettei ne oo korjaavan tuen tarpeessa. Lastensuojeluasiakkaat on taas sitten sellaisia että niihin tarvitaan niitä korjaavia tekijöitä. Mehän ollaan ennaltaehkäisevä palvelu ja meillä on yleensä sellaisia asiakkaita joiden elämään pystyy vielä vaikuttamaan ja välttämättä asiat ei oo vielä mennyt niin pahaksi.”

Neuvolan perhepalvelua arvioitaessa on pohdittava, onko työ ennaltaehkäisevää vai korjaavaa. Neuvolan vastuulla on arvioida yhdessä perheen kanssa onko ennaltaehkäisevä tuki kyseiselle perheelle riittävää vai tarvitaanko jo lastensuojelullisia toimenpiteitä. Ennaltaehkäisevyyden toteutumisesta puhuttaessa perhetyöntekijät kokevat palveluohjauksen tärkeäksi. Hyvän perhetyöntekijän on tunnistettava myös oman ammattitaitonsa rajat ja osattava ohjata asiakas saamaan muuta apua, mikäli ennaltaehkäisevän perhetyö ei tukimuotona tunnu olevan asiakkaalle riittävä.

”Eihän aina pysty näillä keinoilla kuitenkaan auttamaan ja aina tulee niitä että täytyy ohjata eteenpäin johonkin toiseen paikkaan josta perhe ja lapset saavat tarvitsemaansa apua jos tämä meidän lyhytkestoinen apu ei autaakaan. Perheiden tilanteet muuttuu tai sitten on ne voimavarat menneet ja tuntuu että tarvitsee ohjata eteenpäin.”

”Kyllä minä näen että me pystytään pysäyttämään tilanteiden paheneminen ja haetaan ajoissa apua perheelle jos ne sitä tarvii ja meidän oma apumme ei riitä. Me ei jätetä niitä vaan me hommataan sinne jotakin muuta sitten.”

Ennaltaehkäisevyydestä ja työn vaikuttavuudesta puhuttaessa haastatteluissa painottui, että mitä aikaisemmin aikaisemmassa vaiheessa perheet saadaan neuvolan perhepalvelun asiakkuuteen, sitä paremmat mahdollisuudet perhetyöntekijöillä on päästä estämään ongelmatilanteiden paheneminen. Ennaltaehkäisevyyden onnistumisen kannalta on myös hyvin tärkeää, että työntekijällä on kykyä ja uskallusta ottaa esille ongelma tilan-

teita ja puhua asiakkaalle huolestaan. Silloin tällöin on myös tarpeellista pyytää itselleen työpari tuomaan erilaista ja uutta näkökulmaa perheen tilanteeseen.

”Kyllä omasta mielestäni se vaikuttaa paljon työn onnistumiseen, että otetaan puheeksi reilusti niitä ongelma-asioita oli se sitten esimerkiksi alkoholiinkäyttö tai miten lapsi reagoi erotilanteeseen tai muuta vastaavaa.”

”Aina on tosi hyvä kun tulee useampia näkökulmia tilanteesta, kuin että olisi van yksin siellä perheessä. Se on tosi hyvä lisä siihen ja auttaa puuttumisessa.”

Perhetyöntekijät eivät ajattele, että heidän työnsä vaikuttavuuden arviointi olisi vaikeaa, vaikka se joskus haasteellista onkin. Vaikuttavuuden arviointi konkreettisten saavutusten avulla voi olla vaikeaa, sillä perhetyön konkreettinen työskentely on usein vain yhdessä perheen kanssa asioiden jäsentämistä ja monissa tapauksissa tämä on riittävä tuki perheelle. Perhetyöntekijöiden mukaan usein perheissä huomaa konkreettisia muutoksia lähinnä arkisten askareiden tasolla. Pienillä asioilla voi olla perheille kuitenkin suuri merkitys. Joissakin perheissä joutuu käymään kauemmin ja joissakin onnistumisiin riittää vähempikin aika. Tämä riippuu paljolti siitä minkä tyyppisestä perheestä on kysymys. Joihinkin tutustuminen vaatii kauemmin aikaa, kun taas jotkut avautuvat asioistaan hyvin suorasanaisesti heti alusta lähtien.

”Kyllä minä ainakin näen onnistumista omassa työssäni monesti ja uskon ettei tätä työtä jaksaisi muuten tehdäkään. On tärkeää nähdä että oma työ vaikuttaa jotenkin, koska ilman sitä turhautuu itekin.”

”Kyllähän sitä aina kysyy perheeltä palautetta että onko ollut hyötyä työntekijän käynneistä ja mitkä on ollut sellaisia tekijöitä jotka on auttanut. Ja monta kertaa he sanovat että alkuun tuntui että odottaa sitä käytännön apua, mutta sitten myöhemmin sanoo että on ollut hyvä kun on saanut puhua ja purkaa, kun esim. joillakin vanhemmilla ei ole ketään kenelle kertoa lapsensa asioista.”

Kysyttäessä perhetyöntekijöiltä millaisia kehittämistarpeita neuvolan perhetyössä Oulun kaupungissa heidän mielestään olisi, esille nousi muun muassa työntekijöiden toimintatapojen yhtenäistäminen. Kehittämistä toivottiin myös työskentelytapaan, jolla saataisiin vanhemmat paremmin mukaan perhetyön suunnittelemiseen ja tavoitteiden asettamiseen.

”Olisi hyvä jos osattaisiin ottaa vanhemmat paremmin mukaan suunnittelemiseen niin että he itse tekee tavoitteet perheelle, koska silloin he myös sitoutuu aivan erillä tavalla työskentelyyn ja se oleminen perheessä muodostuu sen jälkeen ihan erilaiseksi.”

”Kuitenkin perheet tietävät aina itse sen oman tilanteensa paremmin. Että sieltä voi tulla yllättäviäkin asioita joihin he tarvitsevat apua eikä tulekaan

sitä mitä me odotetaan. Että jos me ruvetaan säätämään niin ne asiat on erilaisia, kuin silloin kun perhe saa itse määrittellä tavoitteensa.”

Perheiden omista tarpeista lähtevä työskentely kunnioittaa asiakkaan näkemystä tuen ja avun tarpeesta. Keskeisenä periaatteena olisi olla asiakkaan kuuleminen ja hänen kokemustensa ja käsitystensä arvostaminen. Perhetyöhön liittyvät haasteet nousivat haastattelussa esille keskusteltaessa perhetyön vaikuttavuudesta ja arvioitaessa työn onnistumista. Kaikilla perhetyöntekijöillä tulisi olla monipuolista tietämystä erilaisista mahdollisista elämäntilanteista, ongelmista ja niiden ratkaisumahdollisuuksista ja kaikkien täytyisi osata ohjata asiakas saamaan apua tarvittaessa muualta. Työntekijöillä tulisi olla hyvä tietämys erilaisista yhteistyötahoista. Perhetyöntekijällä on iso vastuu, sillä työntekijä voi olla avainasemassa perheen hyvinvoinnin kannalta. Hänen on kyettävä arvioimaan voidaanko perhetyötä lopettaa vai olisiko aihetta esimerkiksi lastensuojeluilmoituksen tekemiseen.

”On paljon perheitä jotka tulevat asiakkaaksi jo pikkuvauva-aikana tai että on useita lapsia ja elämäntilanne on hankala. Tällöin on tosi tärkeää että pääsee heti siihen alkuun mukaan ja ettei niitä tilanteita venytettäisi enää pidemmälle. Että jos tällaisille perheille joilla ongelmatilanteet ovat vasta alkaneet raivattaisiin kalentereissa enemmän tilaa niin silloin se ennaltaehkäisevyys kyllä toteutuisi hyvin.”

Ennaltaehkäisevyyden toteutumiseksi olisi haastatteluiden perusteella tärkeää panostaa varhaiseen puuttumiseen ja huomata pahoinvoivat perheet jo hyvissä ajoin. Tällöin varhaisella auttamisella voitaisiin estää tilanteiden entisestään paheneminen. Varhaisen avun tarpeen perheille usein myös riittäisi vähempi määrä käyntejä ja he voisivat saada avun jo muutamastakin perhetyöntekijän käynnistä. Ne perheet joilla tilanteet ovat päässeet jo pahenemaan ja he tarvitsevat korjaavaa apua, tarvitaan myös enemmän perhetyöntekijän työpanosta. Kysymykseen kuinka paljon on perheitä, joille neuvolan perhetyö ei ole tuonut ennaltaehkäisevää apua en saanut haastatteluissani selkeää vastausta, sillä aiheesta ei ole olemassa tilastoja. Perhetyöntekijöiden oman kokemuksen mukaan tällaisia perheitä tulee kuitenkin harvoin ja niiden yleisyys riippuu myös kaupunginosasta missä työskennellään. Osassa Oulun kaupungin alueista on toisia enemmän ongelmia.

Kehittämistä toivottiin myös asiakkaiden palautteiden huomioimiseen entistä tehokkaammin. Tällä hetkellä asiakkaiden toiveista puhutaan lähinnä työntekijöiden välisissä palavereissa ja niistä pyritään olemaan tietoisia.

”Uskon että parhaillaan johdon puolella mietitään keinoja joilla asiakkaiden toiveet ja palautteet menisivät paremmin eteenpäin, että varmaan vielä

ei ihan selkeää mallia ole tähän kehitetty miten asiakkaiden palautteet pystytään tehokkaasti huomioimaan.”

Haastattelun lopuksi keskustelimme siitä, kokevatko neuvolan perhetyöntekijät saavansa kehittämistoiveissaan oman äänensä kuulumaan ja pystyvätkö he vaikuttamaan.

”No varmaan ainakin oman työn osalta pystyn vaikuttamaan ja ainakin meidän neuvolassa on ollut tosi hyvä ilmapiiri ja aina on saanut tuoda esille omia ajatuksia. En tiedä miten koko kaupungin alueella yksittäisten työntekijän mielipiteet kuullaan, mutta jospa niistä nyt jokunen menisi eteenkin päin.”

”Kyllä minusta työntekijöiden mielipiteet otetaan huomioon ja ainakin itsestäni tuntuu että saan ääneni kuuluviin ja sanon kyllä aina asioista ja en oo yhtään silleen että en voisi sanoa enkä puhua.”

Yleisesti ottaen perhetyöntekijät kokivat voivansa vaikuttaa asioihin ainakin oman neuvolansa tasolla. Esille nousi myös perhetyön itsenäisyys, sillä perhetyöntekijät työskentelevät pääasiassa itsenäisesti ja suunnittelevat oman kalenterinsa ja käyntinsä itse. Tämä tuo jo yksistään työntekijälle paljon mahdollisuuksia vaikuttaa omaan työhönsä.

5.4 Johtopäätökset

Opinnäytetyöni tutkimuksen tarkoituksena oli selvittää perhetyöntekijöitä haastatteleamalla toteutuuko neuvolan ennaltaehkäisevässä perhepalvelussa työn ennaltaehkäisevyys ja millaisia kehittämissuunnitelmia palvelulle Oulun kaupungissa olisi. Tutkimuksen mukaan neuvolan perhetyöntekijät kokevat perhepalvelun oikeanlaisille varhaisen tuen tarpeessa oleville perheille suunnattuna hyödylliseksi ja toimivaksi. Tutkimuksessa ja sen tuloksissa painottuu eniten varhaisen puuttumisen tärkeys ja perhelähtöisyyden näkökulma.

Neuvolan perhetyön kehittämisessä olisi jatkossa huomioitava perhetyöntekijöiden keskinäinen yhteistyö ja samanlaiset toimintatavat sekä verkostoituminen. Tärkeää on myös riittävä lisä- ja täydennyskoulutus ja perhetyön suunnitelmallisuuden lisääminen. Kehittämistä toivottiin myös tiedottamisen lisäämiseen. Vaikka perheellä ei olisi sen hetkistä akuuttia tarvetta perhepalvelulle, olisi palvelusta ja sen sisällöstä hyvä tiedottaa neuvolassa yllättävien tilanteiden varalta. Tiedotusta olisi hyvä kohdistaa myös neuvolatoiminnan ulkopuolelle, jolloin se tulisi näkyvämmiin tutuksi muillekin ihmisille ja esimerkiksi Ouluun vasta muuttaneet perheet saisivat mahdollisesti tehokkaammin tietoa perhepalvelusta ja sen yhteydessä toimivista ryhmistä.

Haastatteluista nousi vahvasti esille perhetyöntekijän ja asiakasperheiden välisen luottamuksen tärkeys. Edellytyksenä perheiden monipuoliselle ja tulokselliselle tukemiselle on myönteinen ja luottamusta herättävä yhteistyösuhde. Työntekijät kokevat, että kumppanuuteen perustuvassa suhteessa perheet tulevat kuulluiksi. Rehellisyys, sitoutuminen ja perheiden yksilöllisyyden kunnioittaminen ovat toimivan yhteistyösuhteen olennaisia piirteitä (Lastenneuvola lapsiperheiden tukena 2004, 95). Tutkimus osoitti, että neuvolan perhetyö on onnistunut näissä asioissa, sillä perhetyöntekijät ovat saaneet asiakkailtaan enimmäkseen positiivista palautetta.

6 POHDINTA

Ajatukseni tähän opinnäytetyöhön lähti siitä, että olen kiinnostunut ennaltaehkäisevästä työstä, sen merkityksestä ja mahdollisuudesta vaikuttaa perheiden elämäntilanteisiin ennen niiden muuttumista pahemmaksi. Ennaltaehkäisevä työ on edullista verrattuna korjaavaan työhön, ja sen avulla voidaan tukea lapsiperheiden hyvinvointia sekä mahdollisuuksia tasapainoiseen itsenäiseen elämään. Ennaltaehkäisevän työn menetelmillä ehkäistään perheiden ongelmien kasautumista sekä syrjäytymistä yhteiskunnasta.

Valitsin neuvolan ennaltaehkäisevän perhepalvelun tutkimukseni kohteeksi, koska sen kaltainen työmuoto kiinnostaa itseäni myös tulevaisuuden työllistymistäni ajatellessani. Perhepalvelun sijoittuminen neuvolaan tekee palvelusta asiakkaille helposti lähestyttävän, sillä neuvola tavoittaa valtaosan Oulun kaupungin alueella asuvista lapsiperheistä. Halusin tehdä opinnäytetyöni neuvolan perhepalvelusta myös sen takia, että kyseessä on uusi palvelumalli, jota ei ole vielä toistaiseksi ehditty tutkia kovin paljoa. Aihe on mielestäni hyvin ajankohtainen ja kiinnostava. Tutkimuksen tekeminen perhetyöntekijöiden itsensä näkökulmasta on mielestäni tärkeää, koska heidän mielipiteitään kuulemalla saadaan tärkeää tietoa palvelun toimivuudesta käytännössä ja asiakkaiden tarpeisiin vastaamisesta. Työntekijöitä haastatteleamalla on myös mahdollista selvittää, vastaako palvelu heidän mielestään sitä tarvetta ja toimintaideaa, joka sille on asetettu. Opinnäytetyöni tekeminen on tuonut itselleni uusia näkökulmia ennaltaehkäisevään työhön ja sen merkityksiin.

Tutkimusprosessini aloitin syksyllä 2011 perehtymällä tutkimuskirjallisuuteen, valitsemalla opinnäytetyöni aiheen ja tämän jälkeen työstämällä tutkimussuunnitelmaa. Tutkimussuunnitelman huolellinen tekeminen osoittautui opinnäytetyön edetessä kannattavaksi asiaksi. Tutkimuksenteon eri vaiheissa oli ongelmatilanteissa helppo tukeutua huolella tehtyyn suunnitelmaan. Keväällä 2012 projekti jatkui, kun tuli aika hankkia tutkimuslupa ja perehtyä laajasti perhetyötä käsittelevään aineistoon. Lähetin Oulun kaupungin neuvolan perhetyöstä vastaavalle henkilölle luettavaksi tutkimussuunnitelmani ja tutkimuslupahakemuksen. Tutkimuslupa minulle myönnettiin toukokuussa. Haastatteluiden aika koitti syyskuussa 2012, jonka jälkeen varsinainen opinnäytetyön kirjoittaminen pääsi käyntiin. Haastatteluihin mielellään osallistuvat henkilöt löytyivät nopeasti ja kiitos siitä kuuluu suurilta osin neuvolan perhepalvelusta vastaavalle palveluesimiehelle.

Haastatteluiden kysymyksiä pohtiessani käytin hyväksi ideoita, joita itselleni nousi puhuttaessa ennaltaehkäisevästä perheiden parissa tehtävästä työstä. Myös ohjaavien opettajieni kanssa käytyjen keskustelujen myötä sain lisäymmärrystä siitä, millaisia asioita minun olisi hyvä haastatteluissa käsitellä. Aloitin aineiston käsittelyn syyskuussa 2012 kuuntelemalla nauhoitukset huolellisesti läpi ja litteroimalla keskustelut sanatarkasti aihealueiden mukaisesti. Lopuksi poimin saamastani aineistosta alleviivaamalla ne asiat, joita halusin opinnäytetyössäni käyttää. Aineiston läpi käymiseen kului aikaa kahden työpäivän verran. Kaiken kaikkiaan koko opinnäytetyön kirjoittamiseen kului aikaa noin kaksi kuukautta.

Opinnäytetyön tekeminen on ollut haastava, mutta myös hyvin antoisa prosessi. Tutkimuksen teko yksin työparin sijaan toi itselleni vapaat kädet työni suhteen, mutta myös toisen ihmisen näkökulmien ja avun puutteellisuuden. Välillä mietin olisiko ollut lopulta helpompaa tehdä työ jonkun toisen opiskelijan kanssa yhdessä.

Tutkimukseni teon aikana itselleni heräsi myös useita ajatuksia jatkotutkimusten varalta. Mielestäni neuvolan ennaltaehkäisevä perhetyö on tärkeä työmuoto, ja tämän vuoksi sitä olisi syytä tutkia laajemminkin. Aihetta olisi hyvä tutkia myös asiakkaiden näkökulmasta, sillä näin esimerkiksi kehittämisehdotuksista saataisiin entistä kattavampia ja tulosten luotettavuus paranisi. Ennaltaehkäisevä työ on mielestäni tärkeä tulevaisuuden työmuoto johon myös yhteiskunta haluaa panostaa. Tämä on tullut esille paraikaa esimerkiksi kuntavaaleissa käytyjä keskusteluja seurattessa. Ennaltaehkäisevälle työlle löytyy varmasti asiakkaita ja sen avulla voidaan välttyä esimerkiksi lapsiperheiden kasvavalta pahoinvoinnilta.

Olisi myös hyvin mielenkiintoista tutkia perhepalvelun asiakasperheitä palvelun lopettamisen jälkeen. Tämä auttaisi hahmottamaan palvelun todellista merkitystä kohderyhmälle ja sitä, onko sillä ollut perheiden elämäntilanteisiin parantavaa vaikutusta. Tällainen tutkimus vaatisi paljon aikaa, eikä se siksi olisi opinnäytetyön muodossa järkevää toteuttaa.

Haastatteluiden tuloksista nousi selkeästi esille työn positiivinen vaikutus asiakasperheiden sen hetkiseen elämäntilanteeseen. Tämä vahvisti omaa käsitystäni ennaltaehkäisevän työn tärkeästä merkityksestä ja mielestäni se on tärkeä voimavara tulevaisuuden sosiaalialan asiakastyössä. Neuvolan perhetyön ollessa työmuotona varsin uusi, ei moni sosiaali- tai terveydenhuollon ammattilainen valitettavasti osaa ohjata asiakkaita neuvolan perhetyön tuen piiriin. Neuvolan perhetyön paikkaa lapsiperheiden palveluverkos-

tossa olisikin hyvä arvioida ja selvittää tarkemmin. Neuvolan perhetyön tehtävää ja asiakkaiden ohjautumista tulisi tarkastella erityisesti suhteessa lastensuojelun perhetyöhön, jotta työn ennaltaehkäisevyys pystytään säilyttämään. Eri perhetyön muodoille on toki nähtävissä monissa lähteissä selkeä työnjako, mutta rajapintaa olisi syytä arvioida palvelun oikea-aikaisuuden ja tarkoituksenmukaisuuden varmistamiseksi.

Opinnäytetyöprosessin aikana olen oppinut paljon uusia asioita tutkimuksen tekemisestä. Tämä in tärkeä asia tulevaisuutta ajatellen, sillä sosiaalialan työkentällä on käytössä paljon projektiluontoisia työskentelytapoja. Tutkimusta tehdessäni huomasin, kuinka aito kiinnostus aiheeseen toimii parhaana motivaation lähteenä prosessin etenemiselle. Myös ohjaavien opettajien tuki on ollut tärkeää ja auttanut työtäni eteenpäin.

Tutkimukseni tulosten mukaan neuvolan ennaltaehkäisevän perhepalvelun työntekijät kokevat ennaltaehkäisevyyden onnistuvan omassa työssään niiden asiakkaiden kohdalla, jotka on saatu perhepalvelun piiriin riittävän hyvissä ajoin. Toivon mukaan ennaltaehkäisevä työ on löytämässä paikkaansa Oulun kaupungin palvelujärjestelmässä. Myös koulu-ikäisten lasten perheille olisi hyvä kehittää toimivaa ennaltaehkäisevää perhetyötä, sillä koen, että neuvolan perhepalvelun kaltaiselle mallille olisi tarvetta myös laajemmassa mittakaavassa. Mielestäni ennaltaehkäisevä perhepalvelu sopii hyvin neuvolaan, sillä tehokkaan asiakkaiden tavoittamisen lisäksi neuvolaympäristö mahdollistaa myös moniammatillisen yhteistyön. Mielestäni perhetyöntekijän ja terveydenhoitajan toimiminen työparina antaa työhön monipuolista osaamista ja näkökulma niin sosiaali- kuin terveysalaltakin. Nämä ammatilliset näkökulmat täydentävät toisiaan erittäin tehokkaasti, kun kyseessä on alle koulu-ikäiset lapset.

Lapsiperheiden ongelmiin puuttuminen heti varhaisessa vaiheessa vähentäisi mahdollisesti ikäviä asioita ja tragedioita, joita yhteiskunnassamme on perheille viime aikoina sattunut valitettavan paljon. Resurssien kohdentaminen ennaltaehkäisevään työhön on hyvin tärkeää, sillä ongelmiin puuttuminen parantaa perheiden mahdollisuuksia välttää elämän muuttumista mahdollottoman vaikeaksi. Tutkimukseni mukaan perheiden kanssa työskentely on varhaisessa vaiheessa helppoa, sillä suhtautuminen tukeen ja apuun on yleensä vastaanottavaista. Huolen herätessä on tärkeää, että perheen tilanteeseen pystytään puuttumaan pian ja kartoittamaan erilaisten tukitoimien tarpeellisuutta. Esimerkiksi vammautuneiden tai sairaiden vanhempien toiminta voi aiheuttaa perheelle suuria ongelmia pidemmällä aikavälillä. Tällaisten perheiden tukeminen heti ensimmäisen lapsen syntymästä lähtien voi säästää perheen monilta ongelmilta ja ennaltaehkäistä mahdollisesti jopa lastensuojelullisia toimenpiteitä. Toimivan lähiverkoston puute voi myös ai-

heuttaa perheille ongelmia, jolloin neuvolan ryhmien kaltaisilla vertaistoiminnoilla perhe voi saada tarvitsemaansa tukea elämään. Ennaltaehkäisevällä työllä voitaisiin parhaimmillaan katkaista ongelmien kierteen jatkuminen myös perheen seuraaville sukupolville.

LÄHTEET

- Anttila, M & Bummer, K. 2004. Ohjaava perhetyö – Työtä perheiden hyväksi. Teoksessa Puroila, A-M (toim.) 2004. Kehittyvä perhetyö. Oulu, Pohjois-Suomen sosiaalialan osaamiskeskus.
- Cantell-Forsbom, A 2005. Neuvolan perhetyön kehittäminen ja arviointi-hankkeen loppuraportti. Sosiaali- ja terveydenhuollon toimiala, Vantaa.
- Chapman, G 2006. Rakkauden kieli. Aikamedia, Juva.
- Elomaa, R & Keskitalo K 2011. Neuvolan perhepalvelu.
- Ennaltaehkäisevä perhepalvelu 2008 Sosiaali- ja terveyspalvelut. www.ouka.fi/sote. Haettu 25.9.2012
- Eriksson, E & Arnkil, T-E 2009. Taking up one's worries – A handbook on early dialogues. Gummerus printing, Jyväskylä.
- Eskola, J & Suoranta, J 1999. Johdatus laadulliseen tutkimukseen. 3. painos. Vastapaino, Tampere.
- Fågel, S & Jonsson, M & Korvela, P & Kupiainen, A (toim.) 2011. Arki Haltuun – Sekvenssimenetelmä perhetyössä. Väestöliitto, Helsinki.
- Heino, T & Berg, K & Hurtig, J 2000. Perhetyön ilo ja hämmennys – lastensuojelun perhetyömuotojen esittelyä ja jäsenyyksiä. Helsinki, Stakes.
- Heinämäki, L 2005. Varhaista tukea lapselle – Työvälineenä kehittämisvalikko. Oppaita 62. Stakes, Helsinki.
- Helin, M 2012. Perheet tarvitsevat lisää tukea. Oulu-Lehti 16.9.2012
- Hirsjärvi, S & Hurme, H 1993. Teemahaastattelu. 6. painos. Helsinki, Yliopisto.
- Hirsjärvi, S & Remes, P & Sajavaara, P 2010. Tutki ja kirjoita. 15.-16 painos. Tammi, Helsinki.
- Hägman-Laitila, A & Ruskomaa, L & Euramaa, K-I 2000. Varhaista tukea lapsiperheille. Kokemuksia Lapsiperhe-projektin perhetyöstä. Mannerheimin lastensuojeluliitto.

Järvinen, R & Lankinen, A & Taajamo, T & Veistilä, M & Virolainen, A 2007. Perheen parhaaksi. Edita Prima Oy, Helsinki.

Laine, T 2001. Miten kokemuksia voidaan tulkita? Fenomenologinen näkökulma. Teoksessa Aaltola, J & Valli, R (toim.). Ikkunoita tutkimusmetodeihin 2. Näkökulmia aloitavalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin. PS-kustannus, Jyväskylä.

Lammi-Taskula, J & Salmi, M. 2008. Huoli jaksamisesta vanhempana. Teoksessa Moisio, P & Karvonen, S & Simpura, J & Heikkilä, M (toim.) Suomalaisten hyvinvointi. Stakes, Helsinki.

Lastenneuvola lapsiperheiden tukena 2004. Opas työntekijöille. Sosiaali- ja terveystieteiden ministeriö. Oppaita 2004:14. Edita Prima Oy, Helsinki

Lastensuojelulaki 13.4.2007/417

Lukkarinen, H 2001. Ihmisten kokemukset hoitotieteellisenä tutkimusilmiönä: Fenomenologinen lähestymistapa. Teoksessa Janhonen, S & Nikkonen, M 2001. Laadulliset tutkimusmenetelmät hoitotieteessä. WSOY, Helsinki.

Metsämuuronen, J 2008. Laadullisen tutkimuksen perusteet. Metodologia-sarja 4. Gummerus kirjapaino Oy, Jyväskylä

Oulun Kaupunki, Johtokunnan päätökset 16.6.2012. Haettu 25.9.2012
<http://www.ouka.fi/oulu/paatoksenteko-ja-hallinto/kaupunginhallitus>

Puonti, A & Saarnio, T & Hujala, A (toim.) 2004. Lastensuojelu tänään. Tammi, Helsinki.

Reijonen, M 2012. www.sosiaaliportti.fi. Haettu 14.11.2012

Reijonen, M (toim.) 2005. Voimaa perhetyöhön. OTAVA, Keuruu.

Saarnio, T. 2004 Perhetyö lastensuojelutyössä. Teoksessa Puonti, A & Saarnio, T & Hujala, A (toim.) 2004. Lastensuojelu tänään. Tammi, Helsinki.

Schmitt, F & Piha, J. 2008. Vanhemmuudesta – vanhempana oleminen ja vanhempana toimiminen. Perheterapia 24. 2/08

Suviaro-Laukka, 2004. Käsitteitä perhetyöstä ja sen menetelmistä. Teoksessa Puroila, A-M (toim.) 2004. Kehittyvä perhetyö. Oulu: Pohjois-Suomen sosiaalialan osaamiskeskus.

Syrjälä, L & Ahonen, S & Syrjäläinen, E & Saari, S 1994. Laadullisen tutkimuksen työtapoja. Kirjayhtymä Oy, Helsinki. Laadullisen tutkimuksen työtapoja. Kirjayhtymä Oy, Helsinki.

Taajamo, T. 2006. Perhetyö lähihoitajan työkenttänä. Teoksessa Häkkä, A & Kuokkanen, H & Virolainen, A (toim.) 2006. Lapsen parhaaksi. Lähihoitaja varhaiskasvattajana. Edita Prima, Helsinki.

Tuomi, J & Sarajärvi, A 2002. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Tammi, Helsinki.

Uusimäki, M 2005. Perhetyötäkö kaikki? Pohjois-Suomen sosiaalialan osaamiskeskus, Oulu.

Varto, J 1992. Laadullisen tutkimuksen metodologia. Kirjayhtymä, Helsinki.

Vilen, M & Vihunen, R & Vartiainen, J & Sivén, T & Neuvonen, S & Kurvinen, A 2006. Lapsuus erityinen elämänvaihe. WSOYpro Oy, Helsinki.

Åsted-Kurki P & Jussila A-L & Koponen L & Lehto P & Maijala H. & Paavilainen R & Potinkara H 2008. Kohti perheen hyvää hoitamista. WSOY Oppimateriaalit Oy, Helsinki.